

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Публічна політика
(ділові ігри)**

**Методичні вказівки
до практичних занять та самостійної роботи
для здобувачів освітнього ступеня магістра
спеціальності “Публічне управління та адміністрування”
усіх форм навчання**

ЗАТВЕРДЖЕНО:
на засіданні кафедри менеджменту
та державної служби
Протокол № 15 від 03.05.2018

Чернігів ЧНТУ 2018

Публічна політика (ділові ігри). Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів освітнього ступеня магістра спеціальності “Публічне управління та адміністрування” усіх форм навчання / Укладачі : Бутко М.П., Оліфіренко Л.Д., Олифіренко Ю.І. – Чернігів : ЧНТУ, 2018. – 72 с.

Укладачі: БУТКО МИКОЛА ПЕТРОВИЧ, доктор економічних наук, професор
ОЛІФІРЕНКО ЛІЛІЯ ДМИТРІВНА, доктор наук з державного управління, професор
ОЛИФІРЕНКО ЮЛІЯ ІВАНІВНА, кандидат наук з державного управління, доцент

Відповідальний за випуск: БУТКО МИКОЛА ПЕТРОВИЧ завідувач кафедри менеджменту та державної служби, доктор економічних наук, професор

Рецензент: ОЛІЙЧЕНКО ІГОР МИХАЙЛОВИЧ, доктор наук з державного управління, професор кафедри менеджменту та державної служби Чернігівського національного технологічного університету

Зміст

	3
Вступ.....	4
1 Ділова гра "Формування публічної політики в Україні".....	5
2 Ділова гра "Вибір пріоритетних шляхів розв'язання соціальних проблем"	50
Рекомендована література.....	64

Вступ

Публічна політика сучасного і майбутнього розвитку суспільства має визначити нову ефективну структуру та регулюючі механізми як у межах кожної територіальної громади, адміністративної області, так і на загальнонаціональному рівні, формуючи єдиний, активно функціонуючий організм.

Публічна політика належить до тих спеціальних дисциплін, які покликані забезпечити фундаментальну фахову підготовку магістрів з публічного управління та адміністрування.

Ці методичні вказівки реалізують мету вказаної дисципліни – надання здобувачам освітнього ступеня магістра теоретичних знань та набуття ними навичок з питань публічної політики у загальній системі державного управління у секторах економіки України, державної публічної політики, організаційно-правових аспектів формування системи місцевого самоврядування в Україні. Формування та аналіз структур, завдань і функцій органів управління на рівні області та адміністративного регіону, сутність економічних, правових та адміністративних методів управління, методики реалізації регіональних програм соціально-економічного розвитку регіонів у напрямку їх удосконалення визначають актуальність і значення практичних занять з дисципліни “Публічна політика” та інших дисциплін організаційно-економічного характеру: "Публічне управління та адміністрування", "Регіональна політика та місцеве самоврядування", "Соціальна політика".

Для досягнення цієї мети у процесі навчання передбачається:

- розкриття правових та економічних основ публічної політики, форм, функцій та змісту організації управління у регіоні, а також методів публічної політики;
- розгляд систем місцевого самоврядування та визначення шляхів удосконалення її функціонування;
- аналіз системи взаємодії центральних і місцевих органів державної влади та розкриття змісту їх трансформації у контексті адміністративної та муніципальної реформи в Україні;
- ознайомлення з моделями публічної політики, управління містом тощо.

Усі розділи практичних занять мають єдину структуру: мету заняття, вихідні теоретичні положення, методичні вказівки, характеристику окремих питань, порядок їх вирішення, вимоги щодо самостійного опанування матеріалу. Необхідність включення короткого змісту теоретичних відомостей і методичних вказівок до кожного заняття визначено функціональними особливостями, які допомагають розкрити й усвідомити стрижневу функцію управління, напрями розвитку публічних соціально-економічних процесів, що програмує звернення до інших функцій управління та адміністрування. А також тим, що практичні заняття можуть випереджати лекційні.

1 Ділова гра

"Формування публічної політики в Україні"

Мета заняття: визначення основних концептів, сутнісних характеристик, структури, механізмів функціонування; шляхів та особливостей становлення публічної політики в Україні.

1.1 Теоретичні відомості

Серед численних проблем суспільно-економічного життя нагальною є – створення умов для забезпечення нормальної життєдіяльності людини. У її розв'язанні важлива роль належить державним службовцям, тому освоєння ними пропонованої теми сприятиме успішній реалізації завдань соціально орієнтованої ринкової економіки.

Ефективність вивчення цієї теми здобувачами багато у чому залежить від обраної форми проведення занять. При цьому мають враховуватися особливості сприйняття та засвоєння навчального матеріалу дорослими людьми, які мають життєвий та певний управлінський досвід і можуть скористатися ним на занятті. Отже, важливо віднайти таку форму проведення занять, яка б забезпечила значний навчальний ефект. Розглянемо дві можливі форми їх проведення:

- Традиційна, наприклад звичайне семінарське заняття. Викладач оголошує мету заняття, відповідно до плану пропонує здобувачам на основі теоретичних знань і практичного досвіду обговорити позитивні та негативні сторони публічної політики держави. Здобувачі спільно розглядають низку конкретних вихідних ситуацій, визначають у кожній з них проблему, що потребує розв'язання, для досягнення певної мети. У процесі обговорення і оцінки альтернативних варіантів вони приходять до спільної думки щодо вирішення проблеми.

- Ділова гра. Така форма занять має переваги порівняно з іншими, оскільки вона забезпечує наближення до реальності, у ній обігрується не тільки конкретна ситуація, а й поведінка її учасників, які виконують певні ролі. На звичайному занятті це просто обговорюється. Під час добре організованої гри відтворюються складні зв'язки між людьми, розробляються альтернативні рішення, розвиваються аналітичні здібності здобувачів, покращується їх управлінська поведінка. Правильне застосування ділової гри підвищує ефективність навчання.

1.2 Методика проведення ділової гри

Ділова гра проводиться у кілька етапів.

1) Підготовка до ділової гри. Здійснюється на консультації, яку бажано провести за кілька днів до заняття. Викладач знайомить здобувачів з темою

ділової гри, питаннями, які виносяться на обговорення, а також із методикою її проведення; рекомендує їм літературу про суть, структуру, механізми функціонування, шляхи та особливості становлення публічної політики в Україні.

Під час консультації викладач у загальних рисах розповідає здобувачам про публічну політику, особливості її становлення в Україні.

На початку заняття викладачеві доцільно у вступному слові коротко нагадати здобувачам про сутність публічної політики, її мету, зміст, принципи, особливості її становлення в Україні. Даючи визначення публічної політики, викладач звертає увагу, що публічна політика є складним переплетінням політичних та управлінських процесів, у результаті яких відбувається прийняття політичних та управлінських рішень.

Викладач нагадує здобувачам про основні вимоги до управлінських рішень, зокрема: відповідність чинному законодавству України; узгодженість з рішеннями державних органів вищого рівня; обґрунтованість і реалістичність; чітке визначення мети; базування на достовірній і об'єктивній інформації; конкретність; повнота змісту і структура; логічність викладу тощо. Доцільно також ознайомити здобувачів з основними технологічними стадіями підготовки та методами прийняття рішень.

2) Розподіл завдань і ролей. Викладач і здобувачі спільними зусиллями розподіляють навчальну групу на дві (чотири) малі групи (по 5-6 осіб у кожній) і розміщують їх в аудиторії так, щоб кожна група могла працювати автономно, не заважаючи іншим. Здобувачі групи обирають керівництво групи, аналітиків, експертів, опонентів та спостерігачів. Викладач коротко описує їхні ролі, відводить час на підготовку і прийняття рішення, визначає процедуру презентації та обговорення.

Наприклад, якщо ділова гра проводиться у вигляді *колегіального обговорення (парламентського обговорення)* актуальних проблем у сфері публічної політики в Україні, здобувачі (*члени парламенту*) шляхом відкритого голосування обирають спікера (голову Верховної Ради), який має виконувати покладені на нього функції та дотримуватись прийнятої в країні процедури ведення пленарних засідань парламенту.

Обраний спікер комплектує комісії для досягнення мети ділової гри (по дві однакові), які формуються для розгляду визначених проблем. Залежно від категорії здобувачів, їх посад та часу, виділеного на проведення ділової гри, пропонуються наступні варіанти, що складаються з переліку запитань.

1-й варіант

1. Яке суспільство ми будемо?
2. Мета та основні завдання держави.
3. Функції ринку та держави в умовах соціально-орієнтованої економіки.
4. Стратегія економічного зростання.
5. Пріоритети науково-технічного та інноваційного розвитку.

6. Соціальна політика у децентралізації владних повноважень.
7. Інституціональне та законодавче забезпечення адміністративних реформ.
8. Публічна політика у стратегії економічного зростання.
9. Зовнішньоекономічна державна стратегія.

2-й варіант

1. Стратегія економічного зростання.
2. Пріоритети науково-технічного та інноваційного розвитку.
3. Соціальна політика в умовах децентралізації владних повноважень.
4. Інституціональне та законодавче забезпечення адміністративних реформ.
5. Публічна політика у стратегії економічного зростання.
6. Зовнішньоекономічна державна стратегія.

3-й варіант

1. Яке суспільство ми будуємо?
2. Економічна роль держави.
3. Розвиток/стабілізація економіки України.
4. Реформування відносин власності.
5. Структурна перебудова економіки країни у світлі Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 201_ році»
6. Аграрна політика.
7. Фіскальна діяльність.
8. Монетарна політика.
9. Ціноутворення.
10. Публічна політика.
11. Соціальне забезпечення.
12. Зовнішньоекономічні відносини.

У кожному з дев'яти комісій входить три-шість членів (*залежно від загальної чисельності здобувачів – членів парламенту*). Якщо кількість здобувачів велика, крім комісій можна формувати і підкомісії.

Комісії доцільно створювати на добровільних засадах, а для здобувачів (членів парламенту), що не визначилися, можна застосувати залишковий принцип, тобто закріпити їх за недокомплектованими комісіями. Кожна комісія обирає голову і секретаря. При відносно великій чисельності комісії можна обирати і заступника голови.

Ділову гру можна проводити за допомогою комп'ютерів і без них. Якщо ділова гра проводиться з використанням комп'ютера, усі питання закладаються в його пам'ять. При цьому необхідно, щоб кожна комісія, а у разі можливості і підкомісія, працювали за окремим комп'ютером. Комісії виявляють своє ставлення до усіх питань, відображених у вказаних проблемах, і мають визначати пріоритети з урахуванням думки більшості її членів.

Після завершення аналізу і визначення основних пріоритетів щодо удосконалення публічної політики/модернізації результати формуються та оголошуються, і кожному голові комісії вручається та частина, що входить до його компетенції. На цьому завершується другий етап ділової гри, на який відводиться 4 академічні години.

Якщо ділова гра проводиться без наявності технічних засобів, кожному голові комісії вручаються усі питання, що відображені у вказаних проблемах. У процесі самостійної роботи кожна комісія виявляє своє ставлення до всіх питань і результати віддає спікеру (*Голові Верховної Ради*), який вручає кожному голові комісії дані про ставлення усього парламенту до питань, що входять до компетенції його комісії. На цьому завершується другий етап ділової гри, на який відводиться 3-4 академічні години.

3) Самостійна робота груп (комісій)*. Для успішного проведення цього етапу ділової гри членам кожної групи (комісії) доцільно порекомендувати відповідну літературу.

Для кожної групи (комісії) ділова гра проходить за єдиною структурно-логічною схемою.

1. Збирається і всебічно аналізується інформація і факти про конкретну ситуацію, її сприйняття, визначається проблема, яку необхідно вирішити.

2. Розвивається уявлення про зміну ситуації, чітко формується мета, якої потрібно досягти, встановлюються критерії рішення.

3. Розробляються і перевіряються можливі варіанти дій, оцінюється їх відповідність законодавчим і нормативним актам, прогнозуються ефективність, можливі наслідки.

4. З альтернативних варіантів вибирається найдоцільніший, оптимальний.

5. Проводиться його оцінка, обговорення і прийняття.

6. Остаточо редагується текст рішення.

4) Представлення результатів роботи груп (комісій). Відновлюється пленарне засідання Верховної Ради, на якому керівники груп (голови комісій) доповідають про варіанти рішень, які підготовлені та прийняті їх "командами", пояснюють, чим керувалася група (комісія), вибираючи подане рішення, коментують аналітичну і конструктивну частини змісту, відповідають на запитання учасників ділової гри (членів парламенту). За ними виступає аналітик групи (член комісії парламенту), який всебічно розкриває й обґрунтовує процес прийняття рішення. Він повідомляє, у який спосіб була проаналізована ситуація, визначена відмінність між фактичним і бажаним станом справ (проблема), і як вироблялася система дій.

* Між попередніми етапами доцільно зробити певну перерву (2-3 дні), що дасть можливість членам кожної групи (комісії) не лише проаналізувати ставлення усієї групи здобувачів (членів парламенту) до питань, які входять до їх компетенції, а й дати їм оцінку та внести свої пропозиції (останні можна пропонувати і у вигляді законодавчої ініціативи)

Далі слово надається експертам (членам комісії парламенту), які оцінюють подане рішення з погляду його реалістичності, відповідності чинному законодавству, ефективності; роблять експертний висновок щодо рівня використання різноманітної інформації, наукових методів при підготовці і прийнятті рішення. Потім виступають опоненти та спостерігачі (члени інших комісій парламенту).

У свою чергу, члени груп (окремих комісій) можуть не поділяти позиції своєї групи (комісії) щодо певних питань. Все це має сприяти творчому розгляду актуальних проблем у сфері публічної політики в Україні. Обговорення кожного питання необхідно завершити прийняттям певного рішення, у якому можна схвалити пропозиції членів груп (комісій) або рекомендувати відправити їх на доопрацювання.

5) Підбиття підсумків ділової гри. Викладач-практик, який виконує своєрідну роль головного експерта, об'єктивно оцінює варіанти рішень та вибирає серед них оптимальне, виходячи з власного досвіду, інтуїції та знання основ публічної політики, теорії прийняття рішень у публічному управлінні. Він також повідомляє про можливе використання результатів ділової гри у практичній роботі здобувачів та органів державного управління. Викладач-методист, підбиваючи підсумки ділової гри, аналізує її організацію і методику, відзначає кращі виступи, творчість та ініціативність здобувачів, рівень кооперування, висловлює методичні поради на майбутнє.

На четвертому та п'ятому етапи ділової гри доцільно виділити 4 години.

Проводячи ділову гру, необхідно враховувати професійний склад здобувачів, їхні службові та посадові обов'язки. Так, якщо у службові обов'язки здобувачів входять питання, пов'язані із сільськогосподарським виробництвом чи з аграрно-промисловим комплексом у цілому, то в список проблем, які виносяться на обговорення, доцільно включити проблемні питання щодо проведення реформ у різних сферах публічної політики, для працівників фінансових органів – реформування фіскальної системи, для працівників банківської системи – проблеми монетарної політики, для працівників місцевих органів влади – питання децентралізації владних повноважень та публічної політики тощо.

Кількість проблем, що виносяться на розгляд, залежить також від часу, який дається на їх обговорення. При цьому доцільно на розгляд однієї проблеми відводити приблизно 1 академічну годину. Ділову гру доцільно проводити на завершальному етапі навчального процесу, тобто після прослуховування відповідного лекційного курсу чи проведення інших форм занять.

При усіх формах проведення ділової гри викладачі виконують загально організаційну і консультативну роль.

Залежно від кількості проблем, винесених на обговорення, доцільно залучати одного чи трьох викладачів.

1.3 Практична частина

Таблиця 1.1 – Варіанти проблем та шляхів їх вирішення, що виносяться на розгляд здобувачів

Варіанти відповідей	Так	Ні
1	2	3
<i>Варіант 1</i>		
1 Яке суспільство ми будемо?		
<i>1.1 З погляду соціально-економічної природи суспільства:</i>		
- капіталістичне;		
- соціалістичне;		
- соціал-демократичне;		
- ліберальне;		
- консервативне;		
- змішане.		
<i>1.2 З погляду економічної моделі:</i>		
- чисто ринкове;		
- з централізованою плановою економікою;		
- традиційне;		
- зі змішаною соціально-орієнтованою багатоукладною ринковою економікою;		
- з адміністративно-командною економікою.		
2 Мета та основні завдання будь-якої держави:		
- створення умов нормальної життєдіяльності людини;		
- створення соціально-орієнтованої ринкової економіки;		
- досягнення високих темпів економічного зростання;		
- забезпечення стабільності національної валюти;		
- утримання курсу гривні щодо долара;		
- створення умов для повної зайнятості працездатного населення;		
- забезпечення зростання економіки;		
- гарантування зовнішньополітичної та економічної стабільності;		
- створення умов для нарощування темпів виробництва;		
- забезпечення позитивного сальдо платіжного балансу;		
- створення умов для розвитку ринку.		
3 Функції ринку та держави в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки:		
- самодостатність ринкових процесів у досягненні рівноваги економіки;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- регулювання економічних процесів державою шляхом прийняття законодавчих актів;		
- відновлення централізовано планової системи державного управління;		
- дотримання принципу "чим менше держава втручається в економіку, тим краще";		
- поєднання функцій ринку і держави у регулюванні економічних процесів;		
- невтручання держави в економіку, обмеження її функцій лише охороною кордонів;		
- можливість компенсування неспроможності ринку державою, а ринку – неспроможності держави.		
4 Стратегія економічного зростання		
<i>4.1 Чинники економічного зростання:</i>		
- істотне звуження сфери впливу державних регуляторів;		
- жорстка монетарна політика та низькі темпи інфляції;		
- реформування податкової системи;		
- реформування системи оплати праці;		
- збалансована бюджетна політика;		
- підвищення купівельної спроможності населення;		
- демократичні та правові засади захисту громадян;		
- залучення іноземних інвестицій;		
- зниження ставки рефінансування;		
- збільшення внутрішніх заощаджень;		
- стимулювання роздержавлення власності;		
- забезпечення ефективного управління державними корпоративними правами;		
- сприяння розвитку малого і середнього бізнесу;		
- зменшення зовнішнього боргу країни;		
- удосконалення механізму банкрутства підприємств;		
- стимулювання енерго- та матеріалозбереження;		
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках;		
- збільшення державної кредитної емісії;		
- підтримання приватних інвестицій у житлове будівництво;		
- розвиток іпотечного кредиту.		
<i>4.2 Вплив структурних змін на економічне зростання:</i>		

- збільшення чистого експорту;		
Продовження таблиці 1.1		
1	2	3
- зниження рівня бартеризації;		
- зменшення частки тіньової економіки;		
- зниження частки кінцевого споживання у структурі ВВП;		
- посилення соціальної орієнтації розвитку промислового виробництва;		
- прискорений розвиток галузей, що виробляють засоби виробництва;		
- погашення заборгованості із заробітної плати (за згодою громадян) шляхом конвертації коштів у цінні папери;		
- демонополізація економіки;		
- збільшення частки нагромадження у ВВП;		
- розвиток галузей, які мають швидкий обіг капіталу;		
- конверсія військово-промислового комплексу;		
- диверсифікація зовнішніх джерел енергопостачання.		
<i>4.3 Пріоритетні галузі:</i>		
- енергомісткі;		
- наукомісткі та високотехнологічні;		
- паливно-енергетичні;		
- галузі і сфери АПК;		
- житлове будівництво;		
- машинобудівні;		
- транспортні;		
- фармацевтичні;		
- сільське господарство.		
5 Пріоритети науково-технічного та інноваційного розвитку		
<i>5.1 Науково-технологічні та інноваційні пріоритети:</i>		
- вдосконалення нормативно-правової та регуляторної бази у сфері інновацій, інтелектуальної власності та цифрової економіки		
- створення та впровадження нових енерго- та ресурсозберігаючих технологій, розвиток екологічно чистої енергетики;		
- розроблення нових технологій, включаючи біотехнології;		
- розробка вітчизняних інформаційних технологій;		
- розвиток власного сільськогосподарського машинобудування;		

- технологічне і технічне оновлення базових та переробних галузей економіки країни з використанням передових міжнародних технологій і техніки;		
--	--	--

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- розвиток конкурентоспроможних виробництв у літако-, судно- та автомобілебудуванні, ракетно-космічному комплексі;		
- розвиток високотехнологічних виробництв у галузі оборони;		
- створення та використання перспективних та інформаційних мегатронних технологій та систем зв'язку;		
- розвиток інформаційних комунікацій із залученням міжнародних партнерів;		
- орієнтація на закупівлю патентованих технологій;		
- створення та впровадження нових матеріалів та речовин з високими конкурентоспроможними властивостями, у тому числі й імпортозамінними.		
<i>5.2 Основні фінансові джерела науково-технічного та інноваційного розвитку:</i>		
- амортизація;		
- заощадження населення;		
- капіталізовані прибутки підприємств;		
- кошти від приватизації державного майна;		
- використання фінансів державних підприємств;		
- стабільні податкові надходження;		
- використання фінансів товариств з обмеженою відповідальністю;		
- кошти комерційних банків;		
- кредити профспілок, страхових, пенсійних та інших фондів;		
- іноземні інвестиції;		
- використання фінансів акціонерних товариств;		
- виручка від реалізації цінних паперів на фондовому ринку;		
- повернені кошти, що вивезені з України;		
- фінансування з державного бюджету.		
6 Соціальна політика у децентралізації владних повноважень		
<i>6.1 Основні принципи соціальної політики:</i>		
- забезпечення гарантованих стандартів середнього життєвого рівня населення;		
- забезпечення усіх непрацюючих задовільними умовами життя;		

- відтворення трудового потенціалу народу;		
- утвердження необхідної мотивації до праці;		
- запобігання масовому безробіттю;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- недопущення природного рівня безробіття;		
- створення умов для підвищення кожним працівником свого добробуту за рахунок особистого трудового внеску;		
- адресність соціальної допомоги;		
- адекватність соціальної допомоги стану економіки;		
- сприяння виходу з економічної кризи.		
- створення нової системи організації охорони здоров'я на засадах медичного страхування		
- реформування системи екстреної медичної допомоги та медицини катастроф		
- удосконалення надання високоспеціалізованої меддопомоги		
- розвиток соціальних та реабілітаційних послуг у територіальних громадах		
<i>6.2 Реформування оплати праці:</i>		
- усунення обмежень щодо рівня заробітної плати;		
- орієнтація на низьку ціну робочої сили і високий рівень безкоштовних соціальних послуг;		
- орієнтація на високу ціну робочої сили і введення оплати на значну частину соціальних послуг;		
- поступове наближення рівня заробітної плати України до відповідного рівня розвинутих країн;		
- визначення мінімальної заробітної плати на рівні не нижче від офіційно встановленої межі малозабезпеченості;		
- усунення різниці між мінімальною і середньою заробітною платою;		
- встановлення мінімального рівня погодинної оплати;		
- удосконалення механізму визначення рівня оплати праці у виробничих та невиробничих сферах;		
- індексування заробітної плати;		
- обов'язкове дотримання підприємствами усіх форм власності міжгалузевих коефіцієнтів оплати праці.		
<i>6.3 Проблеми малозабезпеченості:</i>		
- запровадження щомісячного індексування грошових доходів малозабезпечених і соціально незахищених груп населення відповідно до темпів інфляції;		
- субсидії на оплату житла;		
- введення системи пенсійного забезпечення на страхових засадах;		

- збільшення доходів малозабезпечених сімей за рахунок запровадження системи платних соціальних послуг для високооплачуваних осіб;		
- встановлення розміру соціальної допомоги не нижче від межі малозабезпеченості;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- підвищення рівня пенсійних виплат за трудовими пенсіями;		
- зменшення масштабів неформальної зайнятості та перехід працюючих з неформального у формальний сектор;		
- зниження рівня бідності серед працюючих;		
- реформування існуючої пенсійної системи з метою запровадження загальних страхових принципів для усіх категорій працюючих.		
<i>6.4 Невідкладні заходи економічної, монетарної, фіскальної реформ</i>		
- формування значного прошарку акціонерів;		
- поточна індексація заощаджень у ощадкасах;		
- поетапна компенсація минулих заощаджень шляхом їх конверсії у майнові активи;		
- забезпечення стабільного фінансування та державної підтримки сфери освіти, науки, культури;		
- запровадження систем довгострокового кредитування підготовки кадрів та розвитку молодіжного підприємництва;		
- перенесення навантаження з виплат із соціальної допомоги на місцевий та публічний рівні.		
7 Інституціональне та законодавче забезпечення ринкових реформ		
<i>1 Пошук ефективного власника.</i>		
<i>1.1 Пріоритетні форми власності:</i>		
- державна;		
- приватна;		
- колективна;		
- муніципальна;		
- змішана.		
<i>1.2 Основні засоби роздержавлення власності:</i>		
- безкоштовна передача власності трудовим колективам;		
- рівний розподіл між усіма громадянами України;		
- розподіл між громадянами залежно від їх трудового внеску;		
- продаж часток власності громадянам країни та іноземцям за повну вартість;		
- викуп об'єктів приватизації товариством покупців;		

- викуп підприємств за альтернативним планом приватизації;		
- викуп державного майна шляхом оренди з викупом (лізингу);		
- продаж на аукціоні;		
- призупинення приватизації;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- продаж за конкурсом;		
- продаж з відстроченням платежу;		
- продаж акцій за приватизаційні сертифікати;		
- реприватизація з метою підвищення ефективності функціонування приватизованих підприємств;		
- грошова приватизація з оцінкою вартості її об'єктів за ринковими цінами;		
- продаж акцій на міжнародних фондових ринках		
<i>1.3 Основні цілі роздержавлення власності:</i>		
- забезпечення надходження коштів до державного бюджету;		
- підвищення ефективності функціонування виробництва;		
- формування середнього класу;		
- залучення коштів для структурної перебудови економіки;		
- стабілізація економічного становища;		
- залучення коштів для здійснення радикальної пенсійної реформи;		
- розвиток конкуренції та обмеження монополізму;		
- залучення іноземних інвестицій;		
- забезпечення соціальної справедливості;		
- поліпшення мотивації до трудової та підприємницької діяльності;		
- сприяння розвитку малого і середнього бізнесу;		
- посилення екологічної безпеки;		
- поповнення обігових коштів підприємств;		
- захист інтересів підприємців та споживачів від неправомірних обмежень конкуренції та впливу "тіньового" сектора економіки;		
- обмеження втручання владних структур у господарську діяльність, зокрема у сфері ціноутворення;		
- значне скорочення бартеру.		
<i>1.4 Об'єкти першочергової приватизації:</i>		
- соціальна сфера;		
- об'єкти АПК;		
- об'єкти малої приватизації;		

- підприємства енергетики і нафтопереробки;		
- підприємства цивільної авіації і зв'язку;		
- збиткові підприємства усіх галузей господарства;		
- об'єкти незавершеного будівництва;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- підприємства оборонної промисловості;		
- науково-освітні заклади;		
- транспортні засоби загального користування.		
<i>7.2 Правове забезпечення реформування економічної сфери:</i>		
- прийняття системоутворюючих законів та внесення змін до чинних нормативних актів;		
- делегування більшої частини функцій управління з центру на місце;		
- вдосконалення системи центральних органів виконавчої влади;		
- реформування структури місцевих органів;		
- урегулювання питання комунальної власності;		
- підтримка державою місцевих органів влади, розвиток місцевого самоврядування;		
- сприяння підвищенню престижу професії державного службовця;		
- введення особливих етичних, антикорупційних, правозахисних норм життя і праці державних службовців		
<i>7.3 Адміністративна реформа та її кадрове забезпечення:</i>		
- реформування державного апарату;		
- надання більшої самостійності окремим ланкам економічної сфери;		
- застосування економічних важелів та соціальних орієнтирів у державному управлінні;		
- чіткий розподіл повноважень як по вертикалі, так і по горизонталі;		
- участь громадськості у прийнятті економічних і політичних рішень;		
- посилення контролю громадськості за діями держадміністрацій.		
8 Публічна політика у стратегії економічного зростання		
<i>8.1 Основні заходи сучасної публічної політики:</i>		

- прийняття цілісної системи цілеспрямованих і взаємопов'язаних законодавчих і нормативних актів;		
- чіткий законодавчий розподіл повноважень і відповідальності між загальнодержавними і місцевими рівнями управління;		
- забезпечення міжрегіональної єдності відтворювальних макроекономічних процесів;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- розмежування фінансів державних і місцевих органів влади;		
- перенесення центру ваги управління соціальною сферою на місцевий рівень;		
- розширення компетенції місцевих органів влади щодо соціальної інфраструктури, комунального господарства, житлового й цивільного будівництва, освіти, охорони здоров'я і підтримання громадського порядку;		
- збереження за державою прав і обов'язків щодо запровадження загальнонаціональних соціальних заходів;		
- делегування обласним органам влади повноважень щодо управління об'єктами загальнодержавної власності;		
- посилення ролі місцевих органів у фіскальній, монетарній політиці і соціальній сфері;		
- створення рівних соціально-економічних можливостей для усіх регіонів;		
- надання права місцевим органам влади приймати рішення про експорт стратегічно важливих товарів.		
<i>8.2 Проблеми управління регіонами:</i>		
- підпорядкування голів рад Кабінету Міністрів України;		
- закріплення права міст, сіл і селищ самотійно обирати собі модель організації самоврядування;		
- підпорядкування місцевих органів приватизації місцевим органам самоврядування;		
- підпорядкування управління з питань торгівлі місцевим органам самоврядування.		
<i>8.3 Наслідки розширення самотійності місцевих органів влади:</i>		
- послаблення загальнодержавних інститутів влади;		
- посилення загальнодержавних інститутів влади;		
- посилення сепаратизму;		
- надання можливості Уряду країни зосередитися на ключових проблемах;		

- оперативне вирішення проблем місцевого значення.		
9 Зовнішньоекономічна стратегія		
<i>9.1 Основні завдання зовнішньоекономічної стратегії:</i>		
- адаптація економіки України до міжнародних ринків;		
- збереження пріоритетних позицій на ринках СНД;		
- інтеграція у світовий економічний простір;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- акумуляція додаткових фінансових ресурсів, необхідних для структурної перебудови;		
- захист інтересів національного ринку від несприятливого впливу світової кон'юнктури та іноземної конкуренції;		
- забезпечення інтересів економічної безпеки країни;		
- формування ефективного експортного потенціалу;		
- створення вільних економічних зон;		
- забезпечення експортно-орієнтованої економіки;		
- поглиблення інтеграції з країнами СНД;		
- імпорт нових товарів та технологій.		
<i>9.2 Публічні пріоритети у зовнішньоекономічних відносинах (ЗЕВ):</i>		
- країни СНД;		
- країни Західної Європи;		
- країни з розвинутою ринковою економікою;		
- країни, що розвиваються;		
- країни, де можливо зайняти пріоритетні позиції на ринку;		
- країни, з якими економічно вигідно, доцільно і безпечно вести ЗЕВ.		
<i>9.3 Методи управління ЗЕВ:</i>		
- запобігання імпортним субсидіям;		
- запобігання обов'язковому продажу 50-70% валютної виручки експортерами;		
- застосування митного тарифу для захисту внутрішнього ринку;		
- дотримання політики протекціонізму;		
- дотримання політики відкритої економіки /фритредерства/;		
- скорочення централізованого імпорту;		
- зменшення ідеологічного і політичного навантаження на ЗЕВ;		
- стимулювання експорту високотехнологічної продукції;		

- розвиток системи кредитування та страхування експорту;		
- скасування кількісних обмежень на експортно-імпортні операції;		
- застосування заборонних мит та квот;		
- поєднання лібералізації ЗЕВ з регулюванням з боку держави;		
- усунення зловживань у ЗЕВ шляхом запровадження державної монополії у цій сфері;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- посилення адміністративного регулювання ЗЕВ;		
- активне використання валютних, податкових, кредитних, страхових та інших ринкових важелів;		
- здійснення ЗЕВ без реєстрації;		
- переведення усіх суб'єктів підприємницької діяльності на валютну самоокупність;		
- встановлення квоти на ліцензування експортно-імпортних операцій;		
- доведення ціни за транспортні послуги іноземним державам до рівня світових;		
- надання права обласним адміністраціям видавати ліцензії на експортно-імпортні операції;		
- обмеження некритичного імпорту;		
- підвищення ввізного мита на імпортну продукцію;		
- запровадження жорсткого митного контролю на усьому кордоні України;		
- створення єдиного митного простору з Білоруссю, Казахстаном;		
- обмеження імпорту шляхом переліку товарів, які дозволяється імпортувати;		
- обмеження імпорту товарів шляхом переліку товарів, які забороняється імпортувати.		

Варіант II		
1 Стратегія економічного зростання		
<i>1.1 Прийнятні і можливі темпи економічного зростання:</i>		
- 3-4% у 2019-2020рр.;		
- 1,2% у 2015р.;		
- 0,9-1,1% у 2014р.;		
- понад 8% після 2010 р.;		
- подвоєння ВВП у наступному десятиріччі.		
<i>1.2 Який шлях соціально-економічного розвитку забезпечить економічне зростання?</i>		
- соціалістичний;		
- капіталістичний;		
- традиційний;		
- змішаний;		
- соціально спрямованої системи ринкового типу.		
<i>1.3 Економічні чинники економічного зростання:</i>		
- жорстка монетарна політика та низькі темпи інфляції;		
- збалансована бюджетна політика;		
- підвищення купівельної спроможності населення;		
- демократична та правова захищеність громадян;		
- залучення іноземних інвестицій;		
- захист національної валюти та її помірна девальвація;		
- зниження ставки рефінансування;		
- ліквідація заборгованості із заробітної плати та соціальних виплат;		
- збільшення внутрішніх заощаджень;		
- зниження податкового навантаження на підприємства;		
- прискорення амортизації;		
- забезпечення ефективного управління державними корпоративними правами;		
- сприяння розвитку малого і середнього підприємництва;		
- реструктуризація державних боргів;		

- запуск ринкового механізму банкрутства підприємств;		
- стимулювання енерго- та матеріалозабезпечення;		
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках;		
- збільшення державної кредитної емісії;		
- запровадження обов'язкового страхування приватного житла, транспортних засобів та іншого майна;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- підтримання приватних інвестицій у житлове будівництво;		
- розвиток іпотечного кредиту;		
- фінансове становище азіатських країн.		
<i>1.4 Вплив структурних змін на економічне зростання:</i>		
- зміна структури експорту та імпорту;		
- зниження рівня бартеризації;		
- зменшення частки тіньової економіки;		
- збільшення частки нагромадження у ВВП;		
- зниження частки кінцевого споживання;		
- зменшення частки збиткових підприємств;		
- погашення частини заборгованості із зарплати (за згодою громадян) шляхом конвертації цих коштів у інвестиційні цінні папери;		
- збільшення частки вітчизняних машинобудівних виробів;		
- диверсифікація зовнішніх джерел енергопостачання.		
<i>1.5 Пріоритетні галузі:</i>		
- енергозберігаючі;		
- наукомісткі та високотехнологічні;		
- паливно-енергетичні;		
- пов'язані зі створенням сучасної матеріально-технічної бази сільського господарства;		
- житлове будівництво;		
- машинобудівні;		
- транспортні;		
- фармацевтичні;		
- АПК.		
2 Пріоритети науково-технічного та інноваційного розвитку		
<i>2.1 Науково-технологічні та інноваційні пріоритети:</i>		

- створення та впровадження нових енерго- та ресурсозберігаючих технологій, розвиток екологічно чистої енергетики;		
- розроблення нових технологій, включаючи біотехнології для сільського господарства та переробних галузей легкої та харчової промисловості;		
- технологічне і технічне оновлення базових та переробних галузей економіки країни;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- розвиток високотехнологічних, конкурентоспроможних виробництв у літакобудуванні, ракетно-космічному комплексі, судно-, автомобілебудуванні, а також сучасних озброєнь;		
- створення та використання перспективних та інформаційних мегатронних технологій та систем зв'язку;		
- розвиток інформаційних комунікацій та необхідного обладнання;		
- виробництво вітчизняних інформаційних технологій;		
- створення та впровадження нових матеріалів та речовин з високими конкурентними властивостями, в тому числі й імпортозамінними.		
<i>2.2 Основні джерела науково-технологічного та інноваційного розвитку:</i>		
- амортизація;		
- заощадження населення;		
- капіталізовані прибутки підприємств;		
- кошти від приватизації державного майна;		
- стабільна податкова система;		
- кошти комерційних банків;		
- кредити профспілок, страхових, поштових та інших фондів;		
- іноземні інвестиції;		
- виручка від реалізації цінних паперів на фондовому ринку;		
- повернення в Україну вивезених коштів;		
- фінансування з державного бюджету.		
3 Соціальна політика в умовах ринкового трансформування		
<i>3.1 Основні принципи соціальної політики:</i>		
- забезпечення задоволення мінімально необхідних стандартів життєвого рівня населення;		
- забезпечення усім непрацюючим нормальних умов життя;		

- збереження відтворення трудового потенціалу народу,		
- утвердження необхідної мотивації ефективного функціонування виробництва;		
- запобігання масовому безробіттю;		
- допущення природного рівня безробіття;		
- запобігання розпаду соціальної сфери;		
- створення умов для підвищення кожним трудівником власного добробуту за рахунок особистого трудового внеску;		
- адресність соціальної допомоги;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- адекватність соціального забезпечення стану економіки;		
- сприяння виходу з кризи.		
<i>3.2 Реформування оплати праці:</i>		
- усунення обмежень зростання заробітної плати;		
- орієнтація на низьку ціну робочої сили і високу частку безкоштовних соціальних послуг;		
- орієнтація на високу ціну робочої сили і платне надання значної частки соціальних послуг;		
- поступове наближення заробітної плати в Україні до відповідного рівня розвинутих країн;		
- визначення мінімальної заробітної плати на рівні, не нижчому від офіційно встановленої межі малозабезпеченості;		
- усунення великої різниці між мінімальною і середньою заробітною платою;		
- встановлення мінімального рівня погодинної оплати;		
- удосконалення механізму визначення оплати праці у виробничих та невиробничих сферах;		
- індексування мінімальної заробітної плати;		
- підвищення частки тарифу у середній заробітній платі;		
- визначення науково обґрунтованої диференціації міжгалузевої, міжкваліфікаційної і міжпосадової заробітної плати;		
- зобов'язання підприємств усіх форм власності дотримуватися міжгалузевих коефіцієнтів оплати праці.		
<i>3.3 Проблеми малозабезпеченості:</i>		
- запровадження щомісячного індексування грошових доходів малозабезпечених, багатодітних і неповних родин, непрацюючих пенсіонерів та інвалідів;		

- дотримання порядку, згідно з яким оплата житлово-комунальних послуг не може перевищувати 20% місячного доходу окремої родини;		
- введення системи пенсійного забезпечення з урахуванням трудового внеску особи;		
- підвищення доходів малозабезпечених сімей за рахунок запровадження системи платних соціальних послуг для високооплачуваних осіб;		
- встановлення розміру соціальної допомоги не нижче від межі малозабезпеченості;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
встановлення єдиних правил пенсійного забезпечення для усіх громадян України.		
<i>3.4 Невідкладні заходи перехідного періоду:</i>		
- формування значного прошарку акціонерів;		
- створення системи державного страхування депозитних вкладів населення;		
- поточна індексація заощаджень в ощадкасах;		
- поетапна компенсація витрат минулих заощаджень шляхом їх конверсії у майнові активи;		
- забезпечення стабільного фінансування та державної підтримки духовної сфери, освіти, науки, культури;		
- запровадження систем довгострокового кредитування підготовки кадрів та розвитку молодіжного підприємництва;		
- поступове перенесення основного обсягу соціальних витрат на місцевий та регіональний рівень;		
- запровадження місцевих комунальних податків для фінансування установ соціального призначення.		
4 Інституціональне та законодавче забезпечення ринкових реформ		
<i>4.1 Пошук ефективного власника</i>		
<i>4.1.1 Пріоритетні форми власності:</i>		
- державна;		
- приватна;		
- колективна;		
- муніципальна;		
- змішана.		

<i>4.1.2 Основні способи роздержавлення власності:</i>		
- безкоштовна передача у власність трудових колективів;		
- рівний розподіл між усіма громадянами України;		
- розподіл між громадянами залежно від їх трудового внеску;		
- продаж громадянам країни та іноземцям за повну вартість;		
- викуп об'єктів приватизації товариствами покупців;		
- викуп підприємств за альтернативним планом приватизації;		
- викуп державного майна шляхом оренди з викупом;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- продаж на аукціоні;		
- продаж за конкурсом;		
- продаж з відстроченням платежу;		
- продаж акцій за приватизаційні сертифікати;		
- проведення грошової приватизації з оцінкою вартості її об'єктів за ринковими цінами;		
- продаж акцій на міжнародних фондових ринках.		
<i>4.1.3 Основні цілі роздержавлення власності:</i>		
- забезпечення надходження коштів до Державного бюджету;		
- підвищення ефективності функціонування виробництва;		
- формування середнього класу;		
- залучення коштів для структурної перебудови економіки;		
- стабілізація економічного становища;		
- розвиток конкуренції та обмеження монополізму;		
- залучення іноземних інвестицій;		
- забезпечення соціальної справедливості;		
- поліпшення мотивації до трудової та підприємницької діяльності;		
- сприяння розвитку малого і середнього бізнесу;		
- поглиблення економічної безпеки;		
- поповнення обігових коштів підприємств;		
- захист інтересів підприємців та споживачів від неправомірних обмежень конкуренції та впливу "тіньового" сектора економіки;		
- обмеження втручання владних структур у господарську діяльність, зокрема у сфері ціноутворення;		
- значне скорочення бартеру.		

<i>4.1.4 Об'єкти першочергової приватизації:</i>		
- соціальна сфера;		
- об'єкти АПК;		
- об'єкти малої приватизації;		
- підприємства енергетики і нафтопереробки;		
- підприємства цивільної авіації і зв'язку;		
- збиткові підприємства усіх галузей господарства;		
- об'єкти незавершеного будівництва;		
- підприємства оборонної промисловості;		
- науково-освітні заклади;		
- транспортні засоби загального користування.		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
<i>4.2 Правове забезпечення реформування економічної сфери:</i>		
- прийняття системоутворюючих законів та внесення змін до чинних нормативних актів;		
- делегування більшої частини функцій управління з центру на місця;		
- вдосконалення системи центральних органів виконавчої влади;		
- реформування структури місцевих органів;		
- урегулювання питання комунальної власності;		
- підтримка державою місцевих органів влади, розвиток місцевого самоврядування;		
- сприяння підвищенню престижу професії державного службовця;		
- введення особливих етичних, антикорупційних, правозахисних норм життя і праці державних службовців.		
5 Публічна політика у стратегії економічного зростання		
<i>5.1 Основні заходи сучасної публічної політики:</i>		
- прийняття цілісної системи цілеспрямованих і взаємопов'язаних законодавчих і нормативних актів;		
- чіткий законодавчий розподіл повноважень і відповідальності між загальнодержавними і місцевими рівнями управління;		
- забезпечення міжрегіональної єдності відтворювальних макроекономічних процесів (кластеризації);		
- розмежування фінансів державних і місцевих органів влади;		
- перенесення центру ваги політики соціальною сферою на місцевий рівень;		

- розширення компетенції місцевих органів влади щодо соціальної інфраструктури, комунального господарства, житлового й цивільного будівництва, освіти, охорони здоров'я і підтримання громадського порядку;		
- збереження за державою прав і обов'язків щодо запровадження загальнонаціональних соціальних заходів;		
- делегування обласним органам влади повноважень щодо публічної політики об'єктами загальнодержавної власності;		
- посилення ролі місцевих органів у фіскальній, монетарній і соціальній сферах;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- створення рівних соціально-економічних можливостей для усіх регіонів;		
- надання права місцевим органам влади приймати рішення щодо експорту стратегічно важливих товарів.		
<i>5.2 Проблеми публічної політики регіонами:</i>		
- зосередження влади на місцях у однієї особи;		
- підпорядкування голів рад Кабінету Міністрів України;		
- закріплення права міст, сіл і селищ самостійно обирати собі модель організації самоврядування;		
- підпорядкування місцевих органів приватизації місцевим органам самоврядування;		
- підпорядкування публічної політики з питань торгівлі місцевим органам самоврядування;		
- створення спеціальних (вільних) зон.		
<i>5.3 Наслідки розширення самостійності місцевих органів влади:</i>		
- послаблення загальнодержавних інститутів влади;		
- посилення загальнодержавних інститутів влади;		
- посилення сепаратизму;		
- надання можливості Уряду країни зосередитися на ключових проблемах;		
- оперативне вирішення проблем місцевого значення.		
6 Зовнішньоекономічна стратегія		
<i>6.1 Основні завдання зовнішньоекономічної стратегії:</i>		
- поступовий перехід до позитивного сальдо торговельного балансу;		
- адаптація економіки України до міжнародних ринків;		
- збереження пріоритетних позицій на ринках СНД;		

- інтеграція у світовий економічний простір;		
- акумуляція додаткових фінансових ресурсів, необхідних для структурної перебудови;		
- захист національного ринку від несприятливого впливу світової кон'юнктури та іноземної конкуренції;		
- забезпечення інтересів економічної безпеки країни;		
- формування ефективного експортного потенціалу;		
- створення вільних економічних зон;		
- забезпечення експортне орієнтованої економіки;		
- поглиблення інтеграції з країнами СНД;		
- імпорт нових товарів та технологій.		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
<i>6.2 Пріоритети політики у зовнішньоекономічних відносинах:</i>		
- країни СНД;		
- країни Західної Європи;		
- країни з розвинутою ринковою економікою;		
- країни, що розвиваються;		
- країни, де можливо зайняти пріоритетні позиції на ринку;		
- країни, з якими економічно вигідно, доцільно і безпечно підтримувати ЗЕВ.		
<i>6.3 Методи управління ЗЕВ:</i>		
- запобігання імпортним субсидіям;		
- запобігання обов'язковому продажу 50-70% валютної виручки експортерами;		
- застосування митного тарифу для захисту внутрішнього ринку;		
- дотримання політики протекціонізму;		
- дотримання політики відкритої економіки /фритредерства/;		
- скорочення централізованого імпорту;		
- зменшення ідеологічного і політичного навантаження на ЗЕВ;		
- стимулювання експорту високотехнологічної продукції;		
- розвиток системи кредитування та страхування експорту;		
- скасування кількісних обмежень на експортно-імпортні операції;		
- застосування заборонних мит та квот;		
- поєднання лібералізації ЗЕВ з регулюванням з боку держави;		
- усунення зловживань ЗЕВ шляхом запровадження державної монополії у цій сфері;		
- посилення адміністративного регулювання ЗЕВ;		
- активне використання валютних, податкових, кредитних,		

страхових та інших ринкових важелів;		
- здійснення ЗЕВ без реєстрації;		
- переведення усіх суб'єктів підприємницької діяльності на валютну самоокупність;		
- становлення квоти на ліцензування експортно-імпортних операцій;		
- доведення ціни за транспортні послуги іноземним державам до рівня світових;		
- надання права обласним адміністраціям видавати ліцензії на експортно-імпортні операції;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- обмеження некритичного імпорту;		
- підвищення ввізного мита на імпортну продукцію;		
- запровадження жорсткого митного контролю на усьому кордоні України;		
- обмеження імпорту шляхом переліку товарів, які дозволяється імпортувати;		
- обмеження імпорту товарів шляхом переліку товарів, які забороняється імпортувати.		

Варіант III		
1 Яке суспільство ми будемо?		
<i>1.1 Соціально-економічна природа суспільства:</i>		
- капіталістичне;		
- соціалістичне;		
- соціал-демократичне;		
- змішане.		
<i>1.2 Економічна модель:</i>		
- чисто ринкова;		
- централізовано планова;		
- традиційна;		
- змішана соціально-орієнтована багатоукладна ринкова економіка.		
<i>1.3 Організаційні форми публічної політики економікою:</i>		
- функціональні;		
- галузеві;		
- міжгалузеві;		
- виробничо-фінансові об'єднання;		
- комбіновані з вищезазначених.		
<i>1.4 Політика-економічна орієнтація України:</i>		
- на економічно розвинуті країни Заходу,		
- на країни СНД;		
- на країни, що розвиваються;		
- на країни, з якими співпадають політико-економічні інтереси		
<i>1.5 Форми державного управління:</i>		
- президентська;		
- парламентська;		
- однопалатна Верховна Рада;		
- двопалатна Верховна Рада;		
- президентсько-парламентська;		
- парламентсько-президентська;		
- гетьманська.		

1.6 Головна ідея, здатна згуртувати український народ на державотворення:		
- українська національна ідея;		
- інтернаціональна ідея;		
- економічне реформування;		
- демократичне громадянське суспільство.		
2 Економічна роль держави		
2.1 Співвідношення між ринком і державою в умовах соціально-орієнтованої економіки:		
- покладення регулювання усіх економічних процесів на ринок;		
- відновлення централізовано планової системи державної політики;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- дотримання принципу "чим менше держава втручається в економіку, тим краще";		
- поєднання функціонування ринку як саморегулюючого механізму з економічною роллю держави;		
- держава може компенсувати неспроможності ринку, а ринок – неспроможності держави.		
2.2 Традиційні економічні функції держави:		
- регулювання відносин власності;		
- регулювання цін на товари народного споживання;		
- протидія монополізму і забезпечення свободи підприємницької діяльності;		
- дотримання законності і правопорядку у господарській діяльності;		
- розподіл доходів між різними соціальними групами населення;		
- організація виробництва товарів суспільного споживання;		
- стабілізація економічного розвитку;		
- регулювання взаємовідносин між підприємцями і найманими працівниками;		
- забезпечення екологічної безпеки;		
- формування правового поля;		
- регулювання норми прибутків підприємств.		
2.3 Особливості економічних функцій держави в умовах перехідної економіки:		
- поглиблення ринкової трансформації економіки;		

- реформування відносин власності і забезпечення різноманітності їх форм;		
- становлення нових методів публічної політики економічними процесами;		
- формування малого і середнього підприємництва, у тому числі фермерських господарств;		
- створення ринкової інфраструктури: фінансових та фондових ринків, інститутів регулювання ринку праці і зайнятості тощо;		
- входження у світову систему господарювання;		
- підготовка і перепідготовка кадрів, здатних працювати в умовах ринку;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- боротьба з організованою злочинністю, хабарництвом і рекетом;		
- проведення адміністративної реформи;		
- істотне оновлення управлінської еліти.		
3 Розвиток/стабілізація економіки України		
<i>3.1 Причини кризової ситуації в Україні:</i>		
- набуття Україною самостійності;		
- спадок від СРСР: низька частка кінцевого продукту, вагома частка військово-промислового комплексу, обмеженість енергоносіїв, Чорнобильська катастрофа, деформована структура економіки, зношеність основних виробничих фондів тощо;		
- неадекватність економічної політики реальній ситуації;		
- надто швидка і безвідплатна відмова від ядерної зброї;		
- відсутність чіткої орієнтації щодо суспільства, яке ми будуємо;		
- невідповідність вимогам часу кадрового потенціалу;		
- відсутність у світовій економічній науці чіткого плану переходу до ринку постсоціалістичних країн;		
- неготовність суспільної свідомості до сприйняття радикальних змін;		
- активна протидія противників реформ;		
- світова фінансова криза;		
- відсутність національної злагоди;		
- відсутність усталених традицій державності.		
<i>3.2 Основні шляхи стабілізації економіки України:</i>		

- прискорення формування повноцінного національного ринку;		
- дотримання системності і комплексності у здійсненні економічних реформ;		
- розвиток зв'язків з міжнародними фінансовими центрами;		
- забезпечення довіри до державних органів;		
- створення механізму залучення коштів приватних осіб і розміщення за кордоном для інвестування національної економіки;		
- формування владних структур з професіоналів, які б віддавали перевагу загальнодержавним інтересам над особистими;		
- легалізація тіньової економіки;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- забезпечення стабільності гривні і збалансованості бюджету;		
- розвиток малого і середнього бізнесу;		
- налагодження економічних зв'язків із зарубіжними країнами на взаємовигідних засадах;		
- забезпечення національної злагоди;		
- проведення політики "дорогих грошей";		
- проведення політики "дешевих грошей";		
- створення замкнених технологічних циклів.		
4 Реформування відносин власності		
<i>4.1 Пріоритетні форми власності:</i>		
- державна;		
- приватна;		
- колективна;		
- змішана.		
<i>4.2 Основні способи роздержавлення власності:</i>		
- безкоштовна передача у власність трудових колективів;		
- рівний розподіл між усіма громадянами України;		
- розподіл між громадянами залежно від їх трудового внеску;		
- продаж громадянам країни та іноземцям за повну вартість;		
- продаж громадянам своєї країни з частковим відшкодуванням вартості;		
- викуп об'єктів приватизації товариством покупців;		
- викуп підприємств за альтернативним планом приватизації;		

- викуп державного майна шляхом оренди з викупом;		
- продаж на аукціоні;		
- продаж за конкурсом;		
- продаж з відстроченням платежу;		
- продаж акцій відкритих акціонерних товариств за приватизаційні сертифікати;		
- грошова приватизація.		
<i>4.3 Основні цілі роздержавлення власності:</i>		
- забезпечення надходження коштів до Державного бюджету;		
- підвищення ефективності функціонування виробництва;		
- створення прошарку недержавних власників як основи багатуокладної соціально- орієнтованої економіки;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- залучення коштів для структурної перебудови економіки;		
- стабілізація економічного становища;		
- розвиток конкуренції та обмеження монополізму;		
- залучення іноземних інвестицій;		
- забезпечення соціальної справедливості;		
- поліпшення мотивації до трудової та підприємницької діяльності;		
- сприяння розвитку малого і середнього бізнесу;		
- поглиблення економічної безпеки.		
<i>4.4 Об'єкти першочергової приватизації:</i>		
- підприємства торгівлі та побутового обслуговування;		
- житлово-комунальне господарство;		
- науково-освітні заклади;		
- підприємства будівництва і промисловості будівельних матеріалів;		
- підприємства, що виготовляють товари народного споживання;		
- транспортні засоби загального користування;		
- збиткові підприємства всіх галузей господарства;		
- об'єкти незавершеного будівництва;		
- підприємства оборонної промисловості.		
5 Структурна перебудова у світлі Щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2017 році»		
<i>5.1 Необхідність:</i>		
- подолання деформації у структурі виробництва;		

- пристосування до вимог ЄС у світлі Угоди про інтеграцію;		
- входження у світове господарство;		
- усунення однієї залежності;		
- оснащення та модернізація виробництва;		
- становлення державності, підвищення добробуту та національної безпеки.		
<i>5.2 Пріоритетні у секторах економіки у 20__ році:</i>		
- енергозберігаючі;		
- наукомісткі та високотехнологічні;		
- паливно-енергетичні;		
- що пов'язані зі створенням сучасної бази матеріально-технічного забезпечення сільського господарства;		
- житлове будівництво;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- машинобудівні;		
- транспортні;		
- фармацевтичні;		
- військові;		
- що дають швидку віддачу (сільське господарство, переробна, харчова, легка, фармацевтична, сфера послуг).		
<i>5.3 Експортні сектора економіки:</i>		
- машини і устаткування;		
- металургія;		
- енергетика;		
- трубопровідний транспорт;		
- аерокосмічні ракети і апарати;		
- мінеральні добрива;		
- науково-технічні проекти і розробки;		
- сільськогосподарська продукція;		
- непродовольчі товари;		
- високотехнологічні.		
<i>5.4 Основні джерела:</i>		
- амортизація;		
- заощадження населення;		
- капіталізовані прибутки підприємств;		
- кошти від приватизації державного майна;		
- стабільна податкова система;		

- кошти комерційних банків;		
- кредити профспілкових, страхових, поштових та інших фондів;		
- іноземні інвестиції;		
- виручка від реалізації цінних паперів на фондовому ринку;		
- повернені кошти, що були вивезені з України.		
6. Аграрна політика		
<i>6.1 Стратегічна мета реформування аграрних відносин:</i>		
- формування реального власника і дбайливого господаря землі;		
- розв'язання продовольчої проблеми;		
- соціально-економічна розбудова села;		
- збільшення експортних можливостей;		
- реформування усього комплексу соціально-економічних відносин на селі;		
Продовження таблиці 1.1		
- забезпечення державно-регульованої лібералізації взаємозв'язків аграрного сектора з іншими галузями економіки;		
- утвердження ринкових механізмів – попиту та пропозиції, здорової конструктивної конкуренції, товарної та фондової бірж тощо;		
- запровадження дійового мотиваційного механізму.		
<i>6.2 Земельна реформа:</i>		
- збереження монополії державної власності на землю і встановлення відносин з сільськогосподарськими виробниками на орендних засадах;		
- використання потенційних можливостей різних форм власності – державної, колективної, приватної;		
- широке утвердження приватної власності на землю, що має стати домінуючою базою аграрних перетворень;		
- врахування особливостей окремих регіонів;		
- збереження державної власності на землю природоохоронного значення, лісового фонду, дослідних господарств;		
- збереження колективних фермерського способу користування землею.		
<i>6.3 Способи приватизації землі:</i>		
- визначення майнових паїв частки тільки членам колективів сільськогосподарських підприємств;		
- продаж земельних ділянок на ринкових засадах, у тому числі й іноземцям;		

- розподіл за допомогою земельних бонів між усім населенням;		
- продаж землі тільки працівникам сільського господарства;		
- розповсюдження майнових паїв не лише на землю, а й на майно, що перебуває в колективних господарствах;		
- визначення строку мораторію на продаж земельних ділянок;		
- недопущення будь-яких мораторій! на продаж земельних ділянок;		
- створення механізмів такого руху земельних паїв, який би запобігав роздрібненню земельних ділянок;		
- врахування якості землі в процесі її паювання;		
- сприяння добровільному об'єднанню паїв для створення спільних підприємств, асоціацій, спілок, акціонерних товариств тощо;		
<i>Продовження табл. 1.1</i>		
- надання права власникам земельних ділянок передавати їх у спадщину, дарувати, обмінювати, здавати під заставу, надавати в оренду, продавати громадянам України;		
- надання права продавати землю іноземцям;		
- формування державно-регульованого ринку землі.		
<i>6.4 Комерціалізація земельних відносин:</i>		
- надання пріоритетних прав сільськогосподарським виробникам на придбання об'єктів переробної промисловості, заготівлі сільськогосподарської та підприємств торгівлі продовольчими товарами;		
- збереження системи державних замовлень і контрактів на сільгосппродукцію;		
- розвиток біржево-контрактної системи;		
- поетапна лібералізація цін на сільгосппродукцію;		
- утвердження надійного, соціально справедливого ринкового механізму забезпечення цінового паритету на продукцію сільського господарства та промислових виробів і послуг, що споживаються селом.		
<i>6.5 Заходи щодо розв'язання найактуальніших проблем АПК:</i>		
- списання і реструктуризація заборгованості до бюджету і Пенсійного фонду;		
- надання державних дотацій за продані переробним підприємствам молоко і м'ясо;		
- сприяння розвитку лізингової діяльності;		

- запровадження фіксованого сільськогосподарського податку;		
- скасування на певний період сплати податку на додану вартість на сільськогосподарську продукцію;		
- надання безвідсоткових кредитів на поставлення мінеральних добрив, паливомастильних матеріалів тощо;		
- заохочення і підтримка приватно-фондових підприємств;		
- розвиток кооперування та інтегрування;		
- дотування тваринницької продукції;		
- впровадження механізмів справедливого розподілу доходів і прибутків між усіма учасниками процесу виробництва, переробки та численних посередників при реалізації сільськогосподарської продукції;		
- проведення жорсткої антимонопольної політики при формуванні цін на матеріально-технічні ресурси для села.		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
7 Фіскальна політика		
<i>7.1 Оптимальні величини фінансових ресурсів держави, що перерозподіляються через бюджет:</i>		
- 80% від фінансових ресурсів держави;		
- 55% від фінансових ресурсів держави;		
- 53% від фінансових ресурсів держави;		
- 75% від ВВП;		
-50% від ВВП;		
-30% від ВВП;		
-20% від ВВП.		
<i>7.2 Основні об'єкти оподаткування:</i>		
- прибуток з підприємницьких структур;		
- доход з фізичних осіб;		
- земля;		
- майно;		
- додана вартість;		
- обсяг продажу;		
- надприбуток;		
- зарплата.		
<i>7.3 Податки, які слід закріпити за місцевими бюджетами:</i>		
- податок з продажу;		

- плата за землю і воду;		
- податок на прибуток підприємницьких структур;		
- податок на доход (прибуток) усіх суб'єктів господарювання, що розміщені наданій території;		
- акцизний збір;		
- прибутковий податок з громадян;		
- ввізне і вивізні мито.		
<i>7.4 Основні напрями перебудови системи оподаткування:</i>		
- подальша лібералізація;		
- подальша децентралізація;		
- утворення на основі системи оподаткування механізмів стимулювання виробництва та підприємництва;		
- зниження ставки прибуткового податку з фізичних осіб;		
- зниження ставки ПДВ;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- забезпечення принципу рівності оподаткування будь-яких суб'єктів господарювання;		
- підвищення питомої ваги податку з доходів громадян з одночасним збільшенням їх заробітної плати;		
- збільшення ставок податку на землю і воду;		
- підвищення відповідальності за порушення податкового законодавства.		
<i>7.5 Удосконалення видаткової частини державного бюджету:</i>		
- передати частину бюджетних витрат на фінансування підприємницьким структурам і населенню;		
- скоротити бюджетні видатки на виконання окремих штучно роздутих програм;		
- розвивати пріоритетні галузі економіки переважно за рахунок внутрішніх нагромаджень і кредитів;		
- поступово передавати бюджетні видатки на соціально-культурні заходи на фінансування господарськими структурами і населенням;		
- поступове скорочення витрат та дотацій на виплату різниці у цінах;		
- спрямування субсидій та дотацій, що нині видаються виробникам, на надання дотацій споживачам та адресної допомоги найбільш соціально незахищеним верствам населення;		

- зменшення витрат на управління за рахунок скорочення державного управлінського апарату, переведення окремих ланок на громадські госпрозрахункові та консалтингові засади;		
- скорочення видатків на оборону;		
- зменшення видатків на соціальні потреби за рахунок підвищення вікового цензу виходу на пенсію;		
- поступове зменшення кількості пілг для населення.		
<i>7.6 Різновид бюджету України:</i>		
- бездефіцитний;		
- дефіцит в обсязі до 0,5-1,5% від ВВП;		
- дефіцит в обсязі до 2% від ВВП;		
- дефіцит в обсязі до 4% від ВВП;		
- дефіцит в обсязі до 5-7% від ВВП;		
- дефіцит в обсязі 7-10% від ВВП.		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- поступове зменшення кількості пілг для населення.		
<i>7.6 Різновид бюджету України:</i>		
- бездефіцитний;		
- дефіцит у обсязі до 0,5-1,5% від ВВП;		
- дефіцит у обсязі до 2% від ВВП;		
- дефіцит у обсязі до 4% від ВВП;		
- дефіцит у обсязі до 5-7% від ВВП;		
- дефіцит у обсязі 7-10% від ВВП.		
8 Монетарна політика		
<i>8.1 Поглиблення банківської реформи:</i>		
- утвердження дворівневої структури банківських відносин;		
- прискорення розробки та прийняття комплексу законів про банківську та кредитну діяльність;		
- втілення в життя принципу повної самостійності Національного Банку України (НБУ) і його підзвітності лише чинному законодавству;		
- утворення автономної від НБУ системи органів з реєстрації банківських установ та нагляду за банківською діяльністю;		
- реформування механізму страхування депозитів фізичних осіб;		
- сприяння зрощенню капіталів банків і промислових підприємств та утворення на цій основі фінансового капіталу;		

- дедоларизація української економіки.		
<i>8.2 Політика управління кредитними ресурсами:</i>		
- розподіляти НБУ кредити між комерційними банками;		
- надавати НБУ кредити комерційним банкам тільки на комерційних засадах;		
- ввести механізм контролю за цільовим використанням кредитних ресурсів на виконання пріоритетних народногосподарських програм;		
- скасувати видачу пільгових кредитів за рахунок державних коштів;		
- опрацювати систему управління кредитними ресурсами комерційних банків, утвореними за рахунок коштів державного сектора;		
- голову НБУ призначати на строк:		
3 роки;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
5 років;		
8 років;		
12 років.		
<i>8.3 Шляхи подолання платіжної кризи:</i>		
- утворення оперативного штабу з контролю за платіжними операціями;		
- створення умов для вексельного обігу;		
- припинення запозичень у НБУ емісійних коштів через ОВДП;		
- відмова держави від отримання дорогих короткострокових кредитів (до 2-3 років);		
- розширення застави майна незалежно від форм власності;		
- посилення адміністративної та кримінальної відповідальності посадових осіб за дотриманням розрахунків і неповернення боргів;		
- запровадження більш жорсткої порівняно з чинною системи заходів контролю та санкцій за порушення встановлених норм касових залишків та обігу готівки;		
- перехід від авансового внесення платежів у бюджет до виконання зобов'язань перед бюджетом за кінцевими результатами, тобто при отриманні прибутку;		
- посилення відповідальності всіх суб'єктів господарської діяльності за затримку виплати заробітної плати;		

- встановлення порядку компенсації працівникам втрат через затримку заробітної плати з урахуванням рівня інфляції.		
<i>8.4 Процедура банкрутства:</i>		
- надання права комерційним банкам оголошувати клієнтів банкрутами;		
- встановлення тотожних правил банкрутства та майнової відповідальності за несплату боргів для всіх суб'єктів господарювання незалежно від форм власності;		
- надання пріоритетності вимогам банку перед іншими кредиторами в разі реалізації майна підприємства-банкрута;		
- надання дозволу комерційним банкам у разі непогашення кредитів приймати на свої баланси заставне майно на період його повної реалізації;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- надання фінансової допомоги державним підприємствам, що потрапили незалежно від результатів господарювання в скрутне фінансове становище;		
- нестримування процесу банкрутства державних підприємств.		
<i>8.5 Основні інструменти монетарної політики:</i>		
- операції на відкритому ринку;		
- облікова ставка за позики банкам;		
- офіційні резервні вимоги до депозитних закладів;		
- пропозиція грошей.		
9 Ціноутворення		
<i>9.1 Основні стратегічні напрями реформування ціноутворення:</i>		
- забезпечення реального зближення національних і світових цін;		
- поетапна лібералізація цін з урахуванням становлення ринкової інфраструктури;		
- шокова лібералізація цін;		
- регульована та контрольована з боку держави поетапна лібералізація цін;		
- становлення ринкового механізму ціноутворення на всі товари і послуги.		

<i>9.2 Методи державного регулювання цін:</i>		
- державний контроль за ціноутворенням передусім методами непрямого впливу;		
- збереження засобів прямого державного контролю за цінами;		
- проведення активної антимонопольної політики;		
- регулювання грошової та кредитної емісії;		
- проведення політики валютної стабілізації;		
- стимулювання особистих нагромаджень та капіталізації доходів населення;		
- передача місцевим органам регулювання цін на товари народного споживання;		
- забезпечення паритету цін на продукцію промисловості і сільського господарства;		
- встановлення граничного розміру торговельної надбавки;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- обмеження нормативного рівня рентабельності для всіх суб'єктів господарської діяльності;		
- проведення дооцінювання залишків товароматеріальних цінностей з урахуванням рівня інфляції.		
<i>9.3 Соціальні аспекти ціноутворення:</i>		
- розвиток платних послуг у таких сферах, як охорона здоров'я, освіта, житлове будівництво;		
- скорочення соціальних виплат забезпеченим верствам населення;		
- захист споживачів від диктату монополістів та недобросовісної конкуренції;		
- збереження системи дотатування цін на соціально значимі товари та послуги;		
- стимулювання діяльності громадських структур, що здійснюють контроль за цінами та якістю продукції;		
- проведення урядом попереднього декларування зміни цін і тарифів;		
- посилення державного впливу на стримування зростання цін;		
- забезпечення паритету цін на робочу силу і предмети споживання.		

10 Публічна політика		
<i>10.1 Основні заходи нової публічної політики:</i>		
- прийняття цілісної системи цілеспрямованих і взаємопов'язаних законодавчих і нормативних актів;		
- чіткий законодавчий розподіл повноважень і відповідальності між загальнодержавними і місцевими рівнями управління;		
- забезпечення міжрегіональної єдності відтворювальних макроекономічних процесів;		
- структурне розмежування фінансів державних і місцевих органів влади;		
- перенесення центру ваги управління соціальною сферою на місцевий рівень;		
- розширення компетенції місцевих органів влади щодо соціальної інфраструктури, комунального господарства, житлового й цивільного будівництва, освіти, охорони здоров'я і підтримання громадського порядку;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- збереження за державою прав і обов'язків щодо запровадження загальнонаціональних соціальних заходів;		
- делегування обласним органам влади повноважень щодо публічної політики об'єктами загальнодержавної власності;		
- посилення ролі місцевих органів у фіскальній, монетарній і соціальній сферах;		
- створення рівних соціально-економічних можливостей для всіх регіонів;		
- надання права місцевим органам влади приймати рішення щодо експорту стратегічно важливих товарів;		
- перехід до двопалатного парламенту;		
- збереження однопалатного парламенту.		
<i>10.2 Проблеми регіональної політики:</i>		
- зосередження влади на місцях у однієї особи;		
- підпорядкування голів рад Кабінету Міністрів України;		
- закріплення права міст, сіл і селищ самостійно обирати собі модель організації самоврядування;		
- підпорядкування місцевих органів приватизації місцевим органам самоврядування;		

- підпорядкування публічної політики з питань торгівлі місцевим органам самоврядування;		
- створення спеціальних (вільних) зон.		
<i>10.3 Наслідки розширення самостійності місцевих органів влади:</i>		
- послаблення загальнодержавних інститутів влади;		
- посилення загальнодержавних інститутів влади;		
- породження сепаратизму;		
- зосередження держави на ключових проблемах;		
- більш оперативне вирішення проблем місцевого значення.		
11 Соціальне забезпечення		
<i>11.1 Основні принципи соціальної політики:</i>		
- задоволення мінімально необхідних стандартів життєвого рівня населення;		
- забезпечення всіх непрацюючих нормальними умовами життя;		
- збереження відтворення трудового потенціалу народу;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- утвердження необхідної мотивації ефективного функціонування виробництва;		
- запобігання масовому безробіттю;		
- допущення природного безробіття;		
- запобігання розпаду соціальної сфери;		
- створення умов для підвищення кожним працівником свого добробуту за рахунок особистого трудового внеску;		
- адресність соціальної допомоги;		
- адекватність соціального забезпечення стану економіки;		
- сприяння виходу з кризи.		
<i>11.2 Реформування оплати праці:</i>		
- усунення обмежень щодо підвищення заробітної плати;		
- орієнтація на низьку ціну робочої сили і високу частку безкоштовних соціальних послуг;		
- орієнтація на високу ціну робочої сили і платне задоволення значної частки соціальних послуг;		
- поступове наближення рівня заробітної плати України до відповідного рівня розвинутих країн;		

- визначення мінімальної заробітної плати на рівні не нижче від офіційно встановленої межі малозабезпеченості;		
- усунення великої різниці між мінімальною і середньою заробітною платою;		
- встановлення мінімального рівня погодинної оплати;		
- удосконалення механізму визначення оплати праці у виробничих та невиробничих сферах;		
- індексування мінімальної заробітної плати;		
- підвищення частки тарифу в середній заробітній платі;		
- визначення науково обґрунтованої диференціації міжгалузевої, міжкваліфікаційної і міжпосадової заробітної плати;		
- зобов'язання підприємств усіх форм власності дотримуватися міжгалузевих коефіцієнтів оплати праці.		
<i>11.3 Проблеми малозабезпеченості:</i>		
- запровадження щомісячного індексування грошових доходів малозабезпечених, багатодітних і неповних родин, непрацюючих пенсіонерів та інвалідів;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- дотримання порядку, згідно з яким оплата житлово-комунальних послуг не може перевищувати 15% місячного доходу окремої родини;		
- введення системи пенсійного забезпечення з урахуванням трудового внеску особи;		
- збільшення доходів малозабезпечених сімей за рахунок запровадження системи платних соціальних послуг для високооплачуваних осіб;		
- встановлення розміру соціальної допомоги не нижче від межі малозабезпеченості;		
- встановлення єдиних правил пенсійного забезпечення для всіх громадян України.		
<i>11.4 Невідкладні заходи перехідного періоду:</i>		
- формування широкого прошарку акціонерів;		
- створення системи державного страхування депозитних вкладів населення;		
- здійснення поточної індексації заощаджень в ощадкасах;		

- поетапна компенсація витрат минулих заощаджень шляхом їх конверсії в майнові активи;		
- забезпечення стабільного фінансування та державної підтримки духовної сфери, освіти, науки, культури;		
- запровадження систем довгострокового кредитування підготовки кадрів та розвитку молодіжного підприємництва;		
- поступове перенесення основного обсягу соціальних витрат на місцевий та регіональний рівень;		
- запровадження місцевих комунальних податків для фінансування установ соціального призначення.		
12 Зовнішньоекономічні відносини		
<i>12.1 Основні завдання зовнішньоекономічних відносин (ЗЕВ):</i>		
- поступовий перехід до позитивного сальдо торговельного балансу;		
- адаптація економіки України до ринкових відносин;		
- збереження пріоритетних позицій на ринках СНД;		
- інтеграція у світовий економічний простір;		
- акумуляція додаткових фінансових ресурсів, необхідних для структурної перебудови;		
- захист інтересів національного ринку від несприятливого впливу світової кон'юнктури та іноземної конкуренції;		

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
- забезпечення інтересів економічної безпеки країни;		
- формування ефективного експортного потенціалу;		
- створення вільних економічних зон;		
- забезпечення експортне орієнтованої економіки;		
- поглиблення інтеграції з країнами СНД;		
- імпорт нових товарів та технологій.		
<i>12.2 Регіональні пріоритети у зовнішньоекономічних відносинах (ЗЕВ):</i>		
- країни СНД;		
- країни Західної Європи;		
- країни з розвинутою ринковою економікою;		
- країни, що розвиваються;		
- країни, де можливо зайняти пріоритетні позиції на ринку;		
- країни, з якими економічно вигідно, доцільно і безпечно вести ЗЕВ.		

<i>12.3 Методи управління ЗЕВ:</i>		
- незастосування імпорتنних субсидій;		
- запобігання обов'язкового продажу 50-70% валютної виручки експортерами;		
- застосування митного тарифу для фінансування стабілізації і захисту внутрішнього ринку від негативного впливу переходу на світові ціни та до іноземної конкуренції;		
- дотримання політики протекціонізму;		
- скорочення централізованого імпорту;		
- зменшення ідеологічного і політичного навантаження на ЗЕВ;		
- стимулювання експорту продукції з високим рівнем обробки;		
- розвиток системи кредитування та страхування експорту;		
- відміна кількісних обмежень на експортно-імпортні операції;		
- застосування заборонних мит;		
- поєднання лібералізації ЗЕВ з регулюванням з боку держави в цій справі;		
- усунення зловживань ЗЕВ шляхом запровадження державної монополії в цій справі;		
- посилення адміністративного регулювання ЗЕВ;		
- активне використання валютних, податкових, кредитних, страхових та інших ринкових важелів;		

Закінчення таблиці 1.1

1	2	3
- здійснення ЗЕВ без реєстрації;		
- переведення всіх суб'єктів підприємницької діяльності на валютну самоокупність;		
- встановлення квоти на ліцензування експортно-імпортних операцій;		
- доведення ціни за транспортні послуги іноземним державам до рівня світових;		
- надання права обласним адміністраціям видавати ліцензії на експортно-імпортні операції;		
- обмеження некритичного імпорту;		
- підвищення ввізного мита на імпортну продукцію;		
- запровадження жорсткого митного контролю на всьому кордоні України;		
- створення єдиного митного простору з ЄС		
- обмеження імпорту шляхом переліку товарів, які дозволяється імпортувати;		

- обмеження імпорту товарів шляхом переліку товарів, які забороняється імпортувати.		
---	--	--

2 Ділова гра

"Вибір пріоритетних шляхів розв'язання соціальних проблем"

Мета заняття: ознайомити учасників з методологією складання соціальних програм, оцінки їх ефективності та пріоритетності; розробити методичні підходи до аналізу соціально-економічної ситуації в "Північній" області і вибрати пріоритетні цілі соціальної політики в регіоні; розвинути й закріпити в учасників гри навички визначення інтересів сторін (організацій, органів управління), зацікавлених у здійсненні соціальних програм, а також ресурсів, які можливо мобілізувати для підтримки кожного конкретного заходу; стимулювати активне обговорення питань та обмін досвідом.

2.1 Теоретичні відомості

Ділова гра призначена для навчання державних службовців, які здобувають освітній рівень магістра.

Заповнюючи форми, учасники гри формують пакет пріоритетних для даного регіону соціальних програм. Метою ділової гри є закріплення знання принципів відбору та методики визначення пріоритетності соціальних програм; розвиток навичок пошуку й визначення потенційних джерел фінансування соціальних програм; розширення уявлення про принципи узгодження програм з джерелами фінансування. Результатом гри є визначення інтересів сторін, які зацікавлені у здійсненні соціальних програм, а також ресурсів, які вони можуть мобілізувати для підтримки кожного заходу; конкретизація заходів щодо реалізації обраних соціальних програм.

Інструментарієм ділової гри є форми робочих таблиць для узагальнення індивідуальних оцінок важливості соціальних програм, визначення пріоритетних цілей соціальної політики у регіоні та пріоритетності соціальних програм.

План проведення ділової гри передбачає: складання переліку пріоритетних соціальних програм, презентації роботи у малих групах, обговорення презентацій.

2.2 Організація проведення гри

До початку гри учасники самостійно ознайомляться з теоретичними питаннями розробки соціальних програм, оцінки їх ефективності та пріоритетності (1 година).

2.1 На першому занятті (4 години) приблизно півгодини відводиться на ознайомлення з даною темою. Учасники гри розподіляються на 3 малі групи. За час, що залишився, планується:

- індивідуальне вивчення й обговорення з іншими учасниками малої групи характеристики області;

- визначення й оцінка найважливіших соціальних проблем, їх пріоритетності;
- складання карти соціальних програм.

2.2 На другому занятті (2 години) передбачається:

- обговорення у групі основних "інтересів" кожної зі сторін (організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування) щодо кожної з окремих програм, остаточне формування «портфеля» пріоритетних програм;
- визначення потенційних джерел фінансування цих програм та його можливих обсягів, клієнтних груп.

2.3 На завершення занять передбачається протягом 15-20 хв. організувати репрезентацію та обговорення результатів роботи малих груп (по 5-7 хв. від кожної групи).

2.4 Підбиття підсумків занять, відповіді на запитання учасників.

2.2.1 Оцінка ефективності та пріоритетності соціальних програм

Державна соціальна політика дедалі ширше реалізується у формі цільових комплексних програм, які мають сприяти розв'язанню проблем охорони здоров'я, освіти, підвищення добробуту населення тощо у довготерміновій перспективі. Для розробки і впровадження соціальних програм характерні усі етапи політичного процесу – від усвідомлення проблеми до впровадження у життя визначених заходів та оцінки їх ефективності. У сучасних умовах обмеженості коштів та необхідності дотримання режиму суворої економії оцінка ефективності соціальних програм набуває першочергового значення. Цей етап політичного процесу дає змогу не тільки визначити доцільність витрачання коштів, а й проаналізувати якість складання програми (чіткість формулювання програмних цілей та ймовірність їх досягнення).

У загальному розумінні під ефективністю мають на увазі раціональне використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів у процесі створення суспільне необхідних матеріальних або нематеріальних благ. Під ефективністю соціальних програм слід розуміти раціональне використання вказаних видів ресурсів з метою досягнення програмної мети або комплексу програмних цілей. Останні можна визначити як певний етап соціального розвитку суспільства.

Виходячи з визначення ефективності як раціонального використання наявних ресурсів максимальну ефективність можна розглядати як досягнення найвищого результату (максимального наближення до програмної) при використанні наявних ресурсів, тобто при фіксованих витратах, або досягнення поставленої мети за умови мінімізації витрат. Цей простий, на перший погляд, висновок набагато важче застосувати на практиці. Річ у тім, що дуже часто у програмному аналізі доводиться зважати не тільки на прямі, а й на непрямі витрати. Визначення прямих витрат полягає у підрахунку фінансових ресурсів, які потрібні для вжиття заходів, передбачених програмою. Прямі витрати відображаються у відповідних фінансових документах і характеризують

масштаби діяльності відомства, відповідального за реалізацію програми. Більш складно визначити всі прямі й непрямі витрати та збитки, пов'язані з реалізацією програми.

В умовах обмеженості ресурсів, проблема якої особливо загострилася у зв'язку з кризовим станом економіки, питання ефективності та пріоритетності виявилися тісно пов'язаними між собою. Безперечно, для вибору напряму програми або формування комплексу її заходів ефективність використання ресурсів виявляється вирішальним фактором. Проте іноді міркування економічної ефективності мають поступитися місцем політичним пріоритетам, особливо якщо вони стосуються виживання населення, його здоров'я і безпеки.

Оцінка якості розробки програми є надзвичайно важливим етапом складання програми, від якого, зрештою, залежить її дієвість та ефективність використання коштів. Тому якість розробки завжди має оцінюватися до початку виконання програми. Таку оцінку слід доручати незалежним експертам – фахівцям різних галузей, у сфері яких програма безпосередньо здійснюватиметься, а також спеціалістам у галузі оцінки інвестиційних проектів (економістам та фінансистам).

Якість розробки програми слід оцінювати комплексно, із застосуванням показників, що характеризують як можливість керування виконанням програми у цілому та контролю за ним, так і дієвість окремих її складових (підпрограм або конкретних заходів).

До якісних показників оцінки розробки програми слід віднести наявність (або відсутність) певних атрибутів, без яких контроль за виконанням програми неможливий. До них належать:

- наявність програмної мети (очікуваного результату) щодо програми у цілому та кожного заходу окремо;
- термін виконання програми в цілому та її конкретних заходів (дати початку і завершення)*;
- перелік виконавців;
- джерело та обсяг потрібних коштів на фінансування програми у цілому та кожного заходу окремо;
- наявність та кількість підпрограм;
- форми контролю за виконанням та його періодичність.

* Певні різновиди державних програм можуть бути постійними, а тому в цілому можуть не мати терміну завершення. Проте навіть у постійно діючих державних програмах заходи щодо їх запровадження мають чітко встановлений термін закінчення.

Серед перелічених атрибутів найбільш важливим є правильно визначені програмні цілі. У найзагальнішому вигляді їх можна сформулювати також як подолання розриву між очікуваним станом соціального розвитку та дійсністю. Як показує зарубіжний досвід складання соціальних програм, слід уникати формулювання занадто загальних цілей типу "подолання бідності",

"покращання здоров'я" тощо. Програмні цілі мають розроблятися шляхом уточнення й деталізації положень законів, постанов, політичних заяв, що мають переважно якісний або просто декларативний характер. Отже, досягнення програмних цілей є кінцевими результатами реалізації програми, які іноді досить складно виміряти.

Вітчизняний і зарубіжний досвід розробки соціально-економічних та технічних програм свідчить про тенденцію до зосередження уваги або на показниках обсягу робіт (кількість побудованих об'єктів та їх потужність), або на "доступних" показниках типу "охоплення насамперед певними формами послуг". Як зазначають деякі зарубіжні аналітики, хоча подібні показники й можуть бути корисними для визначення певних аспектів результативності програми, вони дають мало інформації про ефективність обслуговування населення; зокрема, кількість лікарняних ліжок ще не свідчить про дієвість послуг охорони здоров'я.

Як приклад подібного підходу можна навести основні завдання Програми "Діти України", які **складено трьома способами формулювання цілей, причому без підпорядкування одна одній**. Зокрема, деякі завдання мають характер гасел, наприклад: "створення економічних умов для розвитку вітчизняної індустрії дитячого харчування", "забезпечення право кожної дитини на отримання кваліфікованої медичної допомоги", "створення умов для захисту інтересів дітей-сиріт", "забезпечення підтримки творчо обдарованої особистості". Обсяги робіт представлені такими заходами, як "підвищення рівня охоплення дітей профілактичними щепленнями". Нарешті, кінцевими цілями визначені завдання типу: "скорочення рівня смертності дітей віком до одного року", "скорочення рівня смертності дітей віком від 0 до 14 років", "зниження рівня інвалідизації дитячого населення", "скорочення рівня недостатності харчування дітей".

Для більш обґрунтованого вибору цілей і завдань програми застосовують теоретичну концепцію дерева цілей – схеми ієрархічно організованих компонентів (цілей), між якими наявний причинно-наслідковий зв'язок. Дерево цілей складається з визначених та пов'язаних між собою цілей різного рівня, які відображають очікувані результати діяльності. Цілі можуть мати як кількісну, так і якісну оцінку.

Концепція дерева цілей має низку переваг:

Дерево цілей дає змогу більш ретельно розробити зрозумілу всеосяжну систему способів реалізації наявних завдань. Методика схеми цілей дає можливість не тільки визначити цілі, а й упорядкувати їх в ієрархічній структурі, створити основу розробки плану дій, оцінити масштаб дій.

Основним припущенням, на якому будується дерево цілей, є ієрархічний причинно-наслідковий зв'язок між цілями. Очевидно, доцільно формулювати програмні цілі у тріступневому вигляді. Найбільш загальні цілі, які в сучасній вітчизняній практиці складання соціальних програм формулюються у вигляді гасел, мають бути **назвами відповідних підпрограм; цілі другого ступеня –**

показниками обсягів діяльності; третього – показниками кінцевих результатів, які могли б максимально відобразити реальну ефективність програми, її всебічний вплив на стан соціально-економічних процесів.

Розпочинаючи побудову дерева цілей, не слід очікувати, що відразу вдасться досягти абсолютної чіткості та ієрархічної підпорядкованості цілей; це завдання вирішується в процесі обговорення. Щоб досягти в цьому успіху, необхідні навички міжособистісного спілкування, роботи в команді.

Соціально-економічний розвиток суспільства характеризується як кількісними, так і якісними показниками. Зокрема, досить важко виміряти такі показники якості життя населення, які часом мають доленосне значення для розвитку нації, як духовність, моральність. Їх можна отримати тільки шляхом спеціальних соціологічних досліджень. Проте більшість якісних характеристик екологічного, економічного, соціального стану суспільства, зрештою, виражаються в таких показниках, які цілком піддаються кількісному виміру, навіть стосовно безпосередньо населення. Наприклад, характеристиками екологічного стану території є не тільки показники забруднення води, повітря, ґрунту тими чи іншими хімічними сполуками, а й поширення певних захворювань, виникнення яких пов'язане з екологічним станом. Загальний економічний стан країни впливає на такі показники, як реальні доходи населення, рівень та глибина бідності, нарешті, показники демографічного розвитку.

Специфічним для формулювання програмних цілей соціальних програм (на відміну від науково-технічних) є те, що вони здебільшого стосуються населення. При цьому поділ населення на так звані "клієнтні групи" (за статтю, віком, місцем проживання, розміром доходів тощо), на думку спеціалістів, сприяє глибині аналізу та обґрунтованості висновків.

Після визначення цілей уможлиблюється оцінка того, якою мірою заходи держави можуть вплинути на їх досягнення. До основних заходів у соціально-економічній сфері можна віднести створення правового середовища, інформаційної бази, регулювання ринку праці, державну допомогу певним категоріям населення, державну підтримку підприємств, діяльність яких здійснюється у бажаному напрямі, державне фінансування будівництва і утримання об'єктів соціального призначення.

Функція контролю є складовою державного управління, зокрема у соціальній політиці. Тому контроль за розробкою та виконанням будь-яких програм є такою самою органічною невід'ємною їх частиною, як і будь-яких управлінських рішень. Згідно із цим до заходів програми мають бути включені такі, що передбачають, на який з існуючих органів покладається контроль за її виконанням або навіть створення спеціального органу контролю. Такий орган має бути повністю незалежним і перебувати поза рамками адміністративної системи органів – виконавців програми. Слід також розробити форми звітності організацій-виконавців та встановити терміни її подання. Формам контролю за виконанням властива не тільки основна функція – відстеження ефективності використання коштів та коригування на цій основі заходів програми, а й

допоміжна – вилучення із програми занадто загальних положень, виконання та ефективність яких неможливо перевірити.

Іншим питанням є співвідношення аналізу ефективності програм та контролю за їх виконанням. У найбільш загальному розумінні аналіз ефективності у процесі реалізації програми можна розглядати як складову частину контролю за її виконанням, оскільки, наприклад, низька ефективність може бути наслідком як поганої дисципліни виконання, так і недостатньої розробленості програми. Виходячи з цього методи контролю можна поділити на формальний та науковий аналіз. Результати формального аналізу відображають лише характеристику фактичного стану виконання соціальної програми, прийнятності її для населення. Однак вони не дають змоги з'ясувати причини того чи іншого розвитку програмованих процесів, тієї чи іншої ефективності реалізованих заходів. Останнє є завданням наукового аналізу.

Складність контролю за виконанням соціальних програм полягає у тому, що вони розробляються й реалізуються в умовах здійснення цілеспрямованої соціальної політики держави і часом неможливо відокремити наслідки реалізації конкретної програми від об'єктивних процесів суспільного розвитку. Тому формальний контроль за виконанням програми має передувати науковому аналізу ефективності програми і у такий спосіб її більш об'єктивно оцінити. Як форми контролю можна розглядати:

- подання звітності за встановленою формою організацією-виконавцем та її аналіз;
- аналіз загальнодержавної статистичної звітності у тих її розділах, що стосуються програмованих процесів та клієнтних груп;
- спеціальні вибіркові обстеження клієнтних груп;
- експертну оцінку.

Найдієвішим контроль може бути тоді, коли соціальна програма розглядається як інвестування коштів, що характеризується:

- наявністю певної мети;
- обмеженістю фінансових ресурсів на час від початку до завершення програми;
- існуванням взаємопов'язаних процесів вкладення ресурсів (грошових, матеріальних, інтелектуальних), які визначені у просторі й часі.

Для забезпечення об'єктивності інформації щодо виконання заходів програми аналогічна інформація має надходити з різних джерел, аналізуватися та зіставлятися. Саме це дає змогу виявити нецільове використання виділених коштів, невиконання організаційних заходів і тощо.

Відповідно контроль має передусім зосереджуватися на показниках, що характеризують досягнення поставленої мети, нагромадження й використання фінансових ресурсів та відповідність цих процесів встановленим термінам. Формальний контроль повною мірою можна здійснити тільки тоді, коли програма містить усі необхідні для цього атрибути.

Інструментами контролю за виконанням програм є чотири види аналізу:

- інституційний;
- фінансовий;
- економічний;
- соціальний.

Інституційний аналіз має на меті контроль за організаційними, правовими, політичними та адміністративними заходами у рамках реалізації програми. Він стосується відповідності програмним цілям організаційної структури органів управління програмами, методів і способів комплектування та навчання персоналу, охоплення заходами програми клієнтних груп, міжвідомчої координації та інших умов реалізації програми, створення яких нею передбачається. Цей аналіз також передбачає контроль за дотриманням термінів, у які мають здійснюватися заходи, передбачені програмою. Показники, що характеризують виконання програми з інституційного погляду, є здебільшого якісними ("виконано" і "не виконано"). Для інституційного аналізу використовується переважно інформація, яку надають організації-виконавці, проте не виключається також збирання інформації з незалежних джерел, таких як державна звітність та інших, а також в організаціях-субпідрядниках.

Фінансовий аналіз проводиться з метою контролю за забезпеченням та використанням фінансів у встановлені терміни. Фінансовими показниками при цьому є відсоток виділених коштів від програмованих та відсоток освоєних коштів відносно плану. Інформація для фінансового аналізу надходить з організацій-виконавців, фінансових та наглядових органів.

Економічний аналіз проводиться для дослідження цільового використання коштів та рентабельності заходів програми відносно запланованої. Показниками аналізу є відсоток нецільового використання коштів та відсоток виконання плану щодо питомих витрат на заходи програми або на одиницю клієнтної групи. У процесі економічного аналізу синтезуються результати, отримані під час інституційного та фінансового аналізу, з використанням відповідних джерел інформації.

Завданням соціального аналізу є визначення придатності програми з погляду клієнтної групи. При цьому оцінюється, наскільки програма підтримується населенням та стимулює зміни в суспільній поведінці. У соціальному аналізі зосереджується увага на двох основних областях, а саме:

- соціокультурних та демографічних характеристиках клієнтних груп;
- зацікавленості в програмі населення та організацій, які її реалізують.

У контролі за виконанням соціальних програм акцент здебільшого робиться на показниках, отриманих під час інституційного та фінансового аналізу, тоді як соціальні аспекти недооцінюються або не розглядаються зовсім. Проте соціальний аналіз є найбільш трудомістким, оскільки для нього непридатні традиційні для інших видів аналізу методи збирання інформації. У соціальному аналізі використовуються переважно дані соціологічних обстежень, а його показники є здебільшого якісними, вони відображають

сприйняття чи несприйняття (наявність чи відсутність) підтримки населенням державних заходів, ознаки змін у суспільній поведінці.

Для здійснення перелічених видів аналізу найдоцільнішим є залучення незалежних експертів – фахівців у відповідних галузях. Особливо важлива роль експертів у соціальному аналізі, зважаючи на неминучу суб'єктивність якісної оцінки соціального впливу програми. Тому в соціальному аналізі доцільно застосовувати метод соціологічного опитування як серед клієнтних груп (вибіркове), так і серед експертів (суцільне).

2.3 Практичне завдання

2.3.1 Вправа 1

Визначення пріоритетних цілей соціальної політики і розробка карти соціальних програм

Мета:

- закріпити навички визначення пріоритетності цілей соціальної політики;
- надати можливість учасникам використати теоретичні знання, отримані під час лекцій та семінарських занять;
- стимулювати активне обговорення питань та обмін досвідом.

Завдання:

- 1) проаналізувати соціально-економічну ситуацію в області та визначити пріоритетні цілі соціальної політики.
- 2) виходячи з пріоритетності цілей соціальної політики розробити карту соціальних програм для області.

Інструкції

Працюючи у групі, слід використовуючи об'єктивні дані та власний досвід, оцінити соціально-економічну ситуацію в області, і, ґрунтуючись на розумінні ситуації, визначити пріоритети соціальної політики.

Послідовність роботи така:

- 1) Уважно прочитайте самостійно, а потім обговоріть з іншими членами групи характеристику області й визначте найважливіші соціальні проблеми, намагаючись упорядкувати їх відповідно до пріоритетності.
- 2) Ґрунтуючись на розумінні ситуації, яка склалася в області, сформулюйте основні цілі вашої діяльності щодо вирішення соціальних проблем.
- 3) Працюючи індивідуально, визначте соціальні програми для області з урахуванням їх пріоритетності та зацікавленості сторін, використавши для цього форму 1 (табл. 2.1).

- 4) Проведіть обговорення запропонованих членами групи індивідуальних оцінок, і, відобразивши їх у робочій формі Б (табл. 2.2), визначте пріоритетність програм згідно з набраною сумою балів.
- 5) Програми, які дістали найбільшу кількість балів, становитимуть карту (портфель) соціальних програм області.
Здобуті результати занесіть у форму 2 (табл. 2.3).

Таблиця 2.1

Робота у групі _____

Форма 1

Визначення пріоритетних цілей соціальної політики

Цілі	Пріоритетність		
	Висока	Середня	Низька

Таблиця 2.2

Робота у групі _____

Робоча форма Б

Групова оцінка соціальних програм

Програми	Оцінка, бали					Сумарна
	1	2	3	4	5	

Для оцінки в балах використовуйте результати індивідуальних оцінок, застосовуючи таку шкалу: низька пріоритетність – 2 бали; середня – 3; висока – 5.

Таблиця 2.3
Робота в групі _____

Форма 2

Карта соціальних програм області

Цілі	Пріоритетність		
	Висока	Середня	Низька

Характеристика "Північ" області

"Північна" область є однією з великих областей України. Її населення становить 3,8 млн чол., у тому числі міське – 84%. Населення у працездатному віці становить 57% від загальної чисельності, проте економічно активного населення значно більше – близько 70%.

"Північна" область належить до найбільш розвинутих стосовно як промисловості, так і сільського господарства, має багатогалузеву структуру економіки. Проте останніми роками область разом з усією країною переживає економічну кризу. Спостерігається стійкий спад виробництва (крім чорної металургії). Відносне зростання відбувається лише у галузях, пов'язаних з обслуговуванням населення – у торгівлі, сфері послуг тощо.

Середньомісячна заробітна плата у звітному році перевищувала аналогічний показник по країні у цілому на 20%, проте становила лише 2/3 прожиткового мінімуму. Складності виникли також з фінансуванням соціальної сфери. З бюджету області покривається лише трохи більше як 30% потрібних видатків. У результаті затримка з виплатами пенсій становить у середньому близько 1 місяця, а заробітної плати працівникам бюджетної сфери – до 3 місяців.

Рівень зареєстрованого безробіття в області нижчий, ніж у середньому в Україні, проте безробіття, визначене за методологією Міжнародної організації праці, дещо перевищує середньоукраїнський показник і становить понад 12% економічно активного населення віком 16-70 років. Серед зареєстрованих безробітних 70% жінок і 1/3 – молоді у віці до 28 років. За оцінками, близько 20% осіб працездатного віку взагалі не мають офіційного заняття. Це свідчить про те, що значна кількість робочої сили працює у тіншовому секторі економіки.

В області проживає значна кількість пенсіонерів, які становлять 28% від загальної чисельності населення. Особливістю області є підвищена частка пенсіонерів-пільговиків (понад 30% усіх пенсіонерів за віком), які мають право на ранній вихід на пенсію. Серед працюючих пенсіонерів віком до 70 років – 30% чоловіків і 20% жінок. Разом з тим в області понад 370 тис. домогосподарств (сімей і однаків) отримують житлові субсидії, що свідчить про значну частку населення, яке проживає в бідності.

У "Північній" області нараховується понад 34 тис. багатодітних сімей, причому більшість з них зосереджена в сільській місцевості. Через велику кількість розлучень серед сімей з неповнолітніми дітьми значна частка неповних (близько однієї чверті), або більше 70 тис. Середньодушовий дохід у таких сім'ях становить близько 50 грн. Крім того, близько 13 тис. жінок перебуває у відпустках по догляду за дитиною. Однак допомоги на дітей, які становлять від 5,2 до 16,6 грн на місяць, виплачуються не у повному обсязі і зі значними затримками (до трьох місяців).

В області, як і в країні у цілому, погіршується стан здоров'я населення та скорочується середня тривалість його життя. Останнім часом зростає кількість смертельних випадків на виробництві. Через незадовільні санітарно-гігієнічні умови життя у літній період значно зростає кількість шлунково-кишкових захворювань. Велику загрозу становить поширення наркоманії та захворюваності на СНІД. Область посідає третє місце в Україні за кількістю ВІЛ-інфікованих. Державні медичні заклади фінансуються лише на 30%. Разом з тим поступово розгортається мережа приватних медичних закладів.

Однією з найскладніших соціальних проблем для структурного підрозділу з питань соціального захисту населення обласної державної адміністрації є підтримка інвалідів, загальна кількість яких перевищує 140 тис. чол. (з них близько 20 тис. – інваліди війни). Більшість інвалідів (II та III групи) можуть і бажають працювати, проте часто не можуть знайти собі застосування на ринку праці. В області проживає близько 12 тис. учасників війни в Афганістані, більшість яких працездатного віку. Серед колишніх "афганців" 460 чол. інваліди. Понад 34 тис. жителів області – потерпілі від Чорнобильської катастрофи, їх соціальні проблеми також у повному обсязі не вирішуються.

«Північна область» межує з областями України, де відбувається антитерористична операція, тому з 2014 року на її території переселилась найбільша кількість серед регіонів України внутрішньо переміщених осіб (більше 300 тис.).

Незважаючи на загальний спад виробництва і те, що переважна більшість підприємств області переживали значні фінансові труднощі, недержавні комерційні структури розвинули високу ділову активність, про що свідчать дані податкової інспекції. Місцеві органи влади докладають зусилля щодо залучення коштів приватного сектора для соціальної підтримки населення. Однак це ускладнюється певною недовірою комерційних структур до обласних та міських властей, бажанням діяти самостійно.

Роль Міністерства соціальної політики України

Ураховуючи загострення соціальної ситуації в Україні, Міністерство соціальної політики зорієнтоване на діяльність стосовно деякого послаблення соціальної напруженості і недопущення масових виступів населення. Проте, не маючи в своєму розпорядженні фінансових коштів та чіткої стратегії, міністерство працює у режимі "пожежної команди".

Незважаючи на це міністерство має спеціальний фінансовий резерв, призначений для надання екстреної допомоги областям. Розміри його такі, що у середньому на область може бути виділено не більш як 50 млн грн. на рік під пріоритетні з погляду міністерства програми.

Визначаючи пріоритетність програм, міністерство орієнтується на першочерговість проблем, які вони мають вирішити, віддаючи перевагу більш дешевим програмам.

Пріоритети недержавних організацій

Представники недержавного сектора області розуміють необхідність зниження соціальної напруженості і також готові виділяти для цього певні кошти – до 5 млн грн. на рік. Разом з тим приватний сектор, сподіваючись на певну віддачу від інвестування, дещо скептично ставиться до здатності влади ефективно використати отримані кошти

Крім того, недержавні комерційні організації стурбовані станом злочинності в області, яка знижує можливості їх ефективної діяльності.

Однією з обставин, яка перешкоджає розширенню та розвиткові діяльності комерційних структур, зокрема благодійної, є дефіцит досвідчених кадрів потрібної кваліфікації, зокрема менеджерів, фінансистів, комівояжерів, спеціалістів у галузі маркетингу, реклами тощо.

Приблизний перелік публічних соціальних програм

Створення нових робочих місць, сприяння зайнятості населення.

Підтримка малого бізнесу і підприємництва. Професійна перепідготовка кадрів. Допомога багатодітним і неповним сім'ям. Підтримка молодих сімей. Трансферти пенсіонерам. Допомога дітям-інвалідам. Допомога інвалідам. Допомога "учасникам антитерористичної операції", "внутрішньо переміщеним особам", "чорнобильцям", "афганцям". Підтримка системи освіти. Розвиток охорони здоров'я. Облаштування мігрантів, біженців. Розвиток благодійної діяльності. Боротьба із злочинністю.

2.3.2 Вправа 2

Аналіз інтересів сторін і визначення плану фінансування соціальних програм

Мета:

- закріпити знання принципів відбору та методики визначення пріоритетності соціальних програм;

- сприяти розвитку навичок пошуку й визначення потенційних джерел фінансування соціальних програм;
- розширити уявлення про принципи узгодження програм з джерелами фінансування.

Завдання:

- 1) Визначити інтереси сторін, а також ресурси, які вони можуть мобілізувати для підтримки кожного заходу.
- 2) Конкретизувати заходи щодо реалізації обраних соціальних програм.

Інструкції

- 1) Для виконання вправи ознайомтесь з ключовими визначеннями.
 - 2) Ґрунтуючись на ситуації, яка склалась у "Північній" області, а також з урахуванням пріоритетів зацікавлених сторін проаналізуйте особливості підходу зацікавлених сторін до вирішення соціальних проблем.
 - 3) Взявши за основу власний список пріоритетних програм, обговоріть у групі основні моменти "інтересу" кожної з зацікавлених сторін щодо кожної окремої програми, використавши для цього бланк форми 3 (табл. 4).
 - 4) Спираючись на отримані результати, сформууйте остаточний "портфель" програм.
 - 5) Визначте потенційні джерела фінансування та його можливі обсяги (у процентах до потреби) за кожною з програм.
 - 6) Сформууйте план фінансування соціальних програм області, використавши для цього форму 4 (табл. 5).
 - 7) Зіставивши отримані результати, а також спираючись на власне розуміння пріоритетів потенційних "донорів", остаточно визначте адреси фінансування кожної програми.
- Слід мати на увазі, що в рамках параметрів, заданих у характеристиці соціально-економічної ситуації в "Північній" області, ви маєте повністю забезпечити фінансування обов'язкових виплат (тобто тих, що здійснювалися раніше).

На виконання цієї вправи відводиться 50 хв., для повідомлень від кожної групи – 5-7 хв.

Урахування інтересів зацікавлених сторін

Зацікавлені сторони (*ключові визначення*) – установи, організації, групи чи окремі особи, які:

- зацікавлені в успіху політики, програми чи проекту;
- роблять свій внесок чи відчують вплив при реалізації завдань і цілей політики, програм і проектів; можуть впливати на реалізацію завдань і цілей політики, програм і проектів.

Таблиця 2.4
Робота в групі _____

Форма 3

Аналіз зацікавлених сторін

Програми	Зацікавлені сторони								
	Область			Міністерство			Недержавні організації		
	Вид Інтересу	Ступінь підтримки	Потенційний внесок	Вид інтересу	Ступінь підтримки	Потенційний внесок	Вид інтересу	Ступінь підтримки	Потенційний внесок

Таблиця 2.5
Робота в групі _____

Форма 4

План фінансування соціальних програм "Північній" області

Програми	Фінансові потреби	Джерела фінансування			Забезпеченість фінансуванням
		Власні кошти	Міністерство	Недержавні організації	

Аналіз інтересів зацікавлених сторін

Оцінка інтересів впливових організацій, установ, груп чи окремих осіб, а також ресурсів, які вони можуть мобілізувати, щоб досягти поставленій цілі.

Мета аналізу:

- 1) визначити, чи здатна зацікавлена сторона завдати шкоди чи зменшити підтримку з боку осіб, які приймають рішення;
- 2) з'ясувати, чи сприяє підтримка цієї групи підвищенню авторитету осіб, які приймають рішення.
- 3) вважати зацікавленою стороною будь-яку групу осіб, здатних впливати на стратегію органів публічної влади та місцевого самоврядування.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». – К. : НІСД, 2017. – 928 с.
2. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 652 с.
3. Державна служба : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), О. Ю. Оболенський (заст. голови), С. М. Серьогін (заст. голови) [та ін.]. – К. ; Одеса : НАДУ, 2012.
4. Державне регулювання економіки та економічна політика : навч. посіб. / В. Г. Бодров, О. М. Сафронова, Н. І. Балдич – К. : Академія, 2010. – 520 с.
5. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012.
6. Державне управління в економічній сфері: бюджетно-податкова політика : навч. посіб. / І. В. Розпутенко, Л. В. Ільченко-Сюйва ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2008. – 99 с.
7. Енциклопедія державного управління : у 8 т / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, наук.-редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), В. П. Трощинський (заст. голови), Ю. П. Сурмін [та ін.] . – К. : НАДУ , 2011.
8. Ефективність управління національною економікою: концептуальні засади та механізми забезпечення : наук. розроб. / В. Г. Бодров, О. М. Сафронова, Н. І. Балдич. – К. : НАДУ, 2014. – 56 с.
9. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; авт.-упоряд. : В. М. Вакуленко [та ін.] ; за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2010. – 401 с.
10. Інституційне забезпечення та особливості формування публічної політики в Україні : метод. рек. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, упр. орг. фундамент. та приклад. дослідж., каф. політ. аналітики та прогнозування ; уклад. : С. О. Телешун, С. В. Ситник, С. І. Вировий [та ін.]. – К. : НАДУ, 2011. – 44 с.
11. Інструменти регіонального розвитку в Україні = Regional Development Tools in Ukraine : навч. посіб. / О. В. Берданова, Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко [та ін.] ; за ред. В. М. Вакуленка, О. В. Берданової ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Проект партнерства Канада-Україна “Регіональне врядування та розвиток”. – К. : НАДУ, 2013. – 286 с.
12. Карпенко О. В. Управлінські послуги в Україні: механізми надання органами влади: монографія / О. В. Карпенко. – К. : АМУ, 2014. – 408 с.

13. Конфлікти в публічній політиці та управлінні : навч. посіб. / С.О. Телешун, С. В. Ситник ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, каф. політ. аналітики та прогнозування. – К. : НАДУ, 2012. – 112 с.
14. Концептуальні засади взаємодії політики й управління : навч. посіб. / Е.А. Афонін, Я. В. Бережний, О. Л. Валевський [та ін.] ; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голубь, В. М. Козакова ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2010. – 299 с.
15. Куйбіда В. С. Місьцеве самоврядування України в контексті розвитку місцевої демократії : монографія / В. С. Куйбіда, М. С. Куйбіда, О. О. Бабінова. – Хмельницький : ХУУП, 2008. – 468 с.
16. Куйбіда В. С. Організація публічної служби в Україні : монографія / В.С. Куйбіда, О. В. Хорошенко. – Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2016. – 272 с.
17. Куйбіда В. С. Конституційно-правові проблеми міського самоврядування в Україні : монографія / В. С. Куйбіда ; відп. ред. В. І. Чушенко. – Л. : Літопис, 2001. – 376 с.
18. Куйбіда В. С. Формування дієздатних територіальних громад : монографія / В. Куйбіда ; [Ін-т громадян. сусп-ва]. – К. : Легал. статус, 2010. – 139 с.
19. Лідерство в місцевому самоврядуванні : слов. термінів / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Ін-т підвищ. кваліфікації керів. кадрів, каф. парламентаризму та політ. менеджменту ; уклад. : В. А. Гошовська, Л. А. Пашко, А. К. Гук [та ін.] ; за заг. ред. В. А. Гошовської, Л. А. Пашко, А. К. Гука [та ін.]. – Х. : Фактор, 2015. – 156 с. – (Серія “Б-чка лідера місцев. самоврядування”).
20. Менеджмент для публічної влади : навч. посіб. / М. П. Бутко, І. М. Бутко, І. М. Бушай [та ін.] ; за ред. М. П. Бутка ; Нац. агентство України з питань держ. служби, М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Чернігів. держ. технол. ун-т. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. – 360 с.
21. Механізми взаємодії суспільства та влади : підручник / А. М. Михненко (кер. авт. кол.), С. О. Кравченко, В. Ф. Мартиненко [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2013. – 210 с.
22. Науково-методичне забезпечення реалізації концепції New Public Management : наук. розроб. / Ю. П. Шаров, І. А. Чикаренко, Т. В. Маматова, Е. О. Сергієнко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, упр. орг. фундамент. та приклад. дослідж., Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. – К. : НАДУ, 2013. – 92 с.
23. Нова державна регіональна політика в Україні : зб. наук.-аналіт. матеріалів, нормат.-правових актів навч.-метод. док. у галузі регіон. розв. / В. С. Куйбіда, О. М. Іщенко, А. Ф. Ткачук [та ін.]. – К. : Крамар, 2009. – 232 с.
23. Основи вітчизняного парламентаризму: підручник для студ. вищ. навч. закл. : у 2 т. / за заг ред. В. А. Гошовської. – К. : НАДУ, 2012. – Т.2. – 408 с.
24. Основи публічної політики та управління : навч. посіб. / С. О. Телешун, С. В. Ситник, І. В. Рейтерович [та ін.] ; за заг. ред. С. О. Телешуна ; Нац. акад.

- держ. упр. при Президентіві України, каф. політ. аналітики і прогнозування. – К. : НАДУ, 2011. – 312 с.
25. Основи регіонального управління в Україні : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; каф. регіон. упр., місцев. самоврядування та упр. містом ; авт.-упоряд. : В. М. Вакуленко, М. К. Орлатий, В. С. Куйбіда [та ін.] ; за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2012. – 576 с.
26. Парламентаризм та парламентська діяльність : словник-довідник / за заг. ред. д-ра політ. наук, проф. В. А. Гошовської. – К. : НАДУ, 2010. – 352 с.
26. Пашко Л. А. Діалог влади та громадськості. Демократичні стандарти побудови громадянського суспільства : навч.-метод. посіб. / укл. : Л.А. Пашко. – К. : НДЕІ М-ва економіки України, 2010. – 48 с.
28. Пашко Л. А. Професіоналізація людських ресурсів на державній службі як процес протидії корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування : навч.-метод. матеріали / [Л. А. Пашко, І. Г. Сурай, І. Л. Савчук, Л. О. Воронько] ; за заг. ред. Л. А. Пашко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, Ін-т підвищ. кваліфікації керів. кадрів. – К. : НАДУ, 2011. – 120 с.
29. Політичне лідерство : навч. посіб. / В. А. Гошовська, Л. А. Пашко, Ю. В. Баскакова [та ін.] ; за заг. ред. В. А. Гошовської, Л. А. Пашко ; укл. К. Ф. Крутій ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, Ін-т підвищ. кваліфікації керів. кадрів. – К. : НАДУ, 2013. – 300 с.
30. Політологічні аспекти державного управління : навч. посіб. / авт. кол. : К.О. Вашенко, Ю. Г. Кальниш, О. М. Новакова та ін. ; за заг. ред. О. М. Сича. – Івано-Франківськ : Місто НВІО 2013. – 352 с.
31. Порівняльна політика. Основні політичні системи сучасного світу / за заг. ред. В. Бакірова, М. Сазонова. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – 576 с.
32. Публічне адміністрування в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Корженка, Н. М. Мельтюхової ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. – Х. : ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2012. – 255 с.
33. Публічне управління та адміністрування : навч. посіб. / Ю. Г. Кальниш, Т. М. Лозинська, В. І. Тимцуник. – Полтава : РВВВ ПДАА, 2015. – 280 с.
34. Публічне управління: теорія і практика : монографія / Ю. В. Ковбасюк, В.П. Трощинський, М. М. Білинська [та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – К. : НАДУ, 2011. – 212 с.
35. Регіональне управління : підручник / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2014. – 516 с.
36. Регіональний вимір соціально-економічного розвитку і засади нової регіональної політики. – К. : НІСД, 2013. – 82 с.
37. Результативність та ефективність державного управління і місцевого самоврядування : навч. посіб. / В. М. Сороко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – К. : НАДУ, 2012. – 260 с.

38. Розвиток політичної та адміністративно-управлінської еліти в Україні : теоретико-методологічні засади: наук. розроб. : / за заг. ред. В. А. Гошовської ; В. А. Гошовська, І. Г. Сурай, Л. А. Пашко [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, упр. орг. фундамент. та приклад. дослідж., Ін-т підвищ. кваліфікації керів. кадрів. – К. : НАДУ, 2014. – 52 с.
39. Розпутенко І. В. Державні фінанси : навч.-метод. посіб. (для самост. вивч. слухачами дисципліни "Держ. упр. в екон. сфері") / І. В. Розпутенко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - К. : НАДУ, 2008. – 63 с.
40. Розроблення публічної політики : практ. посіб. / Швейцар.-укр. проект "Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO" ; укл. А. Чемерис. – К. : Софія, 2011. – 125 с.
41. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки: концептуальні та організаційно-правові засади : підручник / Г. П. Ситник ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2012. – 544 с.
42. Соціальна і гуманітарна політика : підручник / [авт. кол. В. П. Трощинський, В. А. Скуратівський, М. В. Кравченко та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського. – К. : НАДУ, 2016. – 792 с.
43. Стандарти європейського врядування : навч. посіб. / І. А. Грицяк, О.Ю. Оржель, С. М. Гладкова [та ін.] ; за заг. ред. І. А. Грицяка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, каф. європ. інтеграції. – К. : НАДУ, 2011. – 184 с.
44. Сучасні проблеми і регіональні особливості місцевого самоврядування в Україні : наук. вид. / В. С. Куйбіда ; відп. ред. І. В. Розпутенко ; Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. – Л. : Літопис, 2001. – 176 с.
45. Телешун С. О. Нові політичні реалії і процес формування засад громадянського суспільства / С. О. Телешун // Політ. менеджмент. – 2008. – № 1(28). – С. 3-8.
46. Телешун С. О. Конституційно-правова відповідальність в умовах формування засад громадянського суспільств / С. О. Телешун // Зб. наук. пр. КНУВС. – 2008. – № 1. – С. 15-18.
47. Телешун С. О. Полоітико-економічні інтереси групи впливу та "лобізм по українськи" / С. О. Телешун, І. В. Рейтерович // Право України. – 2008. – № 3. – С. 105-108.
48. Титаренко О. Р. Публічна політика та демократія: Сучасний вимір (політико-філософський аналіз) / О. Р. Титаренко // Трибуна. – 2008. – № 9. – С. 12-15.
49. Телешун С. О. Публічна політика як соціальне явище : метод. рек. до практ. та семінар. занять / С. О. Телешун. – К. : НАДУ, 2009. – 36 с.
49. Телешун С.О. Практикум з інформаційно-аналітичної діяльності у публічній політиці та роботі правоохоронних органів і спеціальних служб : монографія / С. О. Телешун. – К. ; Севастополь, 2009. – 170 с.
50. Технології та інноваційні механізми управління програмами розвитку регіонів та міст : навч.-метод. посіб. / Т. М. Безверхнюк, Н. О. Котова,

О. М. Ракоцило [та ін.] ; за заг. ред. Т. М. Безверхнюк ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. – 252 с.

51. Фінансово-економічні механізми державного управління формуванням та розвитком внутрішнього ринку України : навч. посіб. / І. В. Розпутенко, Л. В. Ільченко-Сюйва, О. І. Кілієвич [та ін.] ; за заг. ред. І. В. Розпутенка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Упр. орг. фундам. та приклад. дослідж., Каф. екон. політики. – К. : НАДУ, 2014. – 60 с.

52. Шпиґа П. С. Міжнародні комунікації. Конспект лекцій. – К. : КиМУ, 2004. – 94 с.

Нормативно-правові документи

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : прийнятий 8 лип. 2010 р. № 2456-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2010. – № 50–51. – Ст. 572. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : прийнятий 16 січ. 2003 р. № 436-IV// Відом. Верховної Ради України. – 2003. – № 18, 19-20, 21-22. – Ст. 144. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

3. Кодекс адміністративного судочинства України [Електронний ресурс] : прийнятий 6 лип. 2005 р. № 2747-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, 37. – Ст. 446. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

4. Конституція України [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : прийнятий 2 груд. 2010 р. № 2755-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, 15-16, № 17. – Ст. 112. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

6. Про вибори народних депутатів України [Електронний ресурс] : Закон України від 17 лист. 2011 р. №4061-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2012. – № 10-11. – Ст. 73. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>.

7. Про вибори Президента України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 берез. 1999 р. № 474-XIV// Відом. Верховної Ради України. – 1999. – № 14. – Ст. 81. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.

8. Про відновлення довіри до судової влади в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 8 квіт. 2014 р. №1188-VII// Відом. Верховної Ради України. – 2014. – № 23. – Ст. 870. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>.

9. Про громадські об'єднання [Електронний ресурс] : Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4572-VI// Відом. Верховної Ради України. – 2013. – № 1. – Ст. 1. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

10. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України [Електронний ресурс] : Закон України від 23 берез. 2000 р. № 1602-III // Відом. Верховної Ради України. – 2000. – № 25. – Ст. 195. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.
11. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 157-VIII // Відом. Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 91. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
12. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відом. Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
13. Про засади державної регіональної політики [Електронний ресурс] : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 156-VIII // Відом. Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 90. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
14. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності [Електронний ресурс] : Закон України від 11 верес. 2003 р. № 1160-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2004. – № 9. – Ст. 79. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.
15. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014 р. № 385 // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 70. – Ст. 1966. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
16. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квіт. 2015 р. № 214 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 33. – Ст. 963. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>.
17. Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лют. 2004 р. № 155 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 6. – Ст. 327. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/155-2004-%D0%BF>.
18. Про затвердження Типового регламенту місцевої державної адміністрації [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 груд. 1999 р. № 2263 // Офіц. вісн. України. – 1999. – № 50. – С. 77. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2263-99-%D0%BF>.
19. Про інноваційну діяльність : Закон України [Електронний ресурс] від 4 лип. 2002 р. № 40-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
20. Про інвестиційну діяльність : Закон України [Електронний ресурс] від 18 вересня 1991 року N 1560-XII // Відом. Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/page2>.

21. Про інформацію : Закон України [Електронний ресурс] від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII // Відом. Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
22. Про Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] : Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII // Відом. Верховної Ради України. – 2014. – № 13. Ст. 222. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.
23. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квіт. 2014 р. № 333 // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 30. – Ст. 831.
24. Про культуру [Електронний ресурс] : Закон України від 14 груд. 2010 р. № 2778-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – Ст. 168. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.
25. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21 трав. 1997 р. // Відом. Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
26. Про місцеві державні адміністрації [Електронний ресурс] : Закон України від 9 квіт. 1999 р. № 586-XIV // Відом. Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
27. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 верес. 2014 р. № 442 // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 74. – Ст. 2105. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>.
28. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
29. Про політичні партії в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2365-III // Відом. Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.
30. Про приватизацію державного і комунального майна [Електронний ресурс] : Закон України від 18 січня 2018 року № 2269-VIII // Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2269-19/card6#Public> .
31. Про Регламент Верховної Ради України [Електронний ресурс] : Закон України від 10 лют. 2010 р. № 1861-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2010. – № 14-17. – Ст. 133. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.
32. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 верес. 2015 р. “Про нову редакцію Воєнної доктрини України” [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 555/2015 // Офіційний сайт Міністерства оборони України. – Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/reformi-ta-planuvannya-u-sferi-oboroni/voenna-doktrina.html>.

33. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 трав. 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України” [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/2015 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 43. – Ст. 1353. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
34. Про режим іноземного інвестування [Електронний ресурс] : Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 19. – Ст. 80.
35. Про співробітництво територіальних громад [Електронний ресурс] : Закон України від 17 черв. 2014 р. № 1508-VII // Відом. Верховної Ради України. – 2014. – № 34. – Ст. 1167. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
36. Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 4. – Ст. 67. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/paran10#n10>.
37. Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2006 р. № 504-р // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 40. – Ст. 2692. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504-2006-%D1%80>.
38. Про схвалення Стратегії підвищення ефективності діяльності суб’єктів господарювання державного сектору економіки [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 трав. 2015 р. № 662-р // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 54. – Ст. 1756. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/662-2015-%D1%80>.
39. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншої сторони від 27 черв. 2014 р. [Електронний ресурс] // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 75. – Т. 1. – Ст. 2125. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.